

Qiymətləndirmə Hesabatı

Azərbaycan Respublikasında qanuni
və əmək miqrasiyası mexanizmlərinin
təhlili

Oktyabr 2016

This project is funded by
the European Union

Minnətdarlıq

Hazırkı hesabat Aİ-nin maliyyələşdirdiyi “Azərbaycanla Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstək” (MOBILAZE) layihəsi çərçivəsində işlənilib hazırlanmış və Azərbaycan Respublikasının hüquqi və əmək miqrasiyası sahəsində mövcud milli qanunvericiliyi təhlil etməklə 2-ci Komponent üzrə layihənin gələcək fəaliyyətlərini səmərəliləşdirmək məqsədi güdür və Azərbaycanın əlaqədar tərəflərin Aİ ÜD ilə əməkdaşlıq ehtiyaclarını ifadə edir.

Hesabat qanuni və əmək miqrasiyası sahəsində Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin masaüstü araşdırma və ilkin icmalına, missiyanın Azərbaycan üzrə gəldiyi rəyə və milli əlaqədar tərəflərlə keçirilmiş görüşlərə, eləcə də sonrakı təhlillərə əsaslanır. Müəllif qrupu layihənin Avropa İttifaqından tərəfdaş ölkələrini - Bolqarıstan Respublikası və Latviya Respublikasını təmsil edən ekspertlərdən ibarət olmuşdur: Cənab **Hristo Simeonov** və cənab **Atanas Kolchakov**, Bolqarıstanın Əmək və Əhəlinin Sosial Siyasət Nazirliyi, xanım **Kristine Stone**, Latviyanın Daxili İşlər Nazirliyinin Vətəndaşlıq və Miqrasiya Məsələləri İdarəsi və cənab **Normunds Ozols**, Latviyanın İqtisadiyyat Nazirliyi.

Müəlliflər Vyana və Bakıdakı ICMPD işçi heyətinin yardımını yüksək dəyərləndirir və Azərbaycandakı tərəfdaşlarına hazırkı hesabatın işlənilib hazırlanmasında göstərdikləri dəstəyə görə təşəkkürünü bildirirlər.

Gonzagagasse 1
A-1010 Vyana
Avstriya
www.icmpd.org

Səməd Vurğun 43, World Business Centre, 18-ci mərtəbə
AZ 1014 Bakı
Azərbaycan
www.facebook.com/ICMPDinAzerbaijan/

Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz
Vyana, Avstriya

Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz
Bakı, Azərbaycan

Bütün hüquqlar qorunur. Müəlliflik hüququ sahiblərinin icazəsi olmadan bu nəşrin heç bir hissəsi, hər hansı bir formada və ya elektron yaxud mexaniki vasitələrlə, o cümlədən fotosürət, yazı və ya hər hansı informasiya saxlama və bərpa sistemi vasitəsilə yenidən hazırlana, onun surəti çıxarıla və ya ötürülə bilməz.

Bu hesabat Avropa Komissiyasının dəstəyi ilə dərc edilmişdir. Yalnız MSİBM bu hesabatın məzmununa məsuliyyət daşıyır və burada qeyd olunanlar heç bir halda Avropa Komissiyasının mövqeyinin ifadə olunması kimi qəbul olunmamalıdır.

Mündəricat

Qısaltmalar siyahısı	4
I. Layihə haqqında məlumat	5
II. Layihənin xülasəsi	7
III. Ümumi məlumat	9
IV. Metodologiya.....	11
V. Azərbaycanda qanuni və əmək miqrasiyasının tənzimlənməsi.....	12
1. Hüquqi çərçivə.....	14
2. İnstitusional çərçivə	18
2.1. Nazirlik səviyyəli dövlət orqanları.....	18
2.2. Sosial tərəfdaşlar.....	21
2.3. Beynəlxalq təşkilatlar.....	22
3. Əmək miqrasiyası.....	23
3.1. Əmək immiqrasiyası	23
Təvsiyələr.....	26
3.2. Əmək emiqrasiyası	28
Təvsiyələr.....	29
3.3. Yerli əmək bazarında əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın müəyyən edilməsi.....	30
Təvsiyələr.....	33
3.4. Əmək miqrasiyası kvotasına dair ümumi nəticələr.....	35
Təvsiyələr.....	37
4. Akademik mobillik (tədqiqatçılar və tələbələr).....	38
Təvsiyələr.....	39
5. Ailənin birləşməsi	41
Təvsiyələr.....	42
6. Viza siyasəti	43
Təvsiyələr.....	45
VI. Nəticələr.....	46
VII. İstinad mənbələri.....	48
Əlavə I.....	50
Əlavə II.....	52
Əlavə III.....	54

Qısaltmalar siyahısı

AZN	Yeni Azərbaycan Manatı
MDB	Müstəqil Dövlətlər Birliyi
LƏP	Layihəli Əmək Proqramı
Aİ	Avropa İttifaqı
GİZ	Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Təşkilatı
IAMAS	"Giriş-çıxış və qeydiyyat" İdarələrarası Avtomatlaşdırılmış Məlumat Axtarış Sistemi
MSİBM	Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz
BMqT	Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
INTERPOL	Beynəlxalq Kriminal Polis Təşkilatı
ƏM	Əmək Məcəlləsi
MM	Miqrasiya Məcəlləsi
XİN	Xarici İşlər Nazirliyi
ƏƏSMN	Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi nazirliyi
MOBILAZE	"Azərbaycanla Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstək" layihəsi
ÜD	Üzv Dövlət
PhD	Fəlsəfə Doktoru
DSX	Dövlət Sərhəd Xidməti
DMX	Dövlət Məşğulluq Xidməti
DMX	Dövlət Miqrasiya Xidməti
ARDNŞ	Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti
XTDP	Xaricdə Təhsil üzrə Dövlət Proqramı
TT-lər	Texniki Tapşırıqlar
BMT İP	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramı
ABŞ	Amerika Birləşmiş Ştatları

I. Layihə haqqında məlumat

“Azərbaycanla Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstək” (MOBILAZE) Layihəsi 2013-cü il dekabrın 5-də Brüssel şəhərində imzalanmış “Azərbaycan Respublikası, Avropa İttifaqı və İttifaqın iştirakçı üzv dövlətləri¹ arasında Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlıq barədə” Birgə Bəyannamənin icra olunması istiqamətində Azərbaycan Respublikasının nail olduğu davamlı irəliləyişin məntiqi nəticələrindən biridir. Miqrasiya idarəçiliyi sahəsində birgə prioritetləri nəzərə alaraq, sözügedən layihə üzrə təklif Azərbaycan Respublikasının miqrasiya idarəçiliyi məsələləri ilə məşğul olan dövlət orqanları və Avropa İttifaqının aşağıda qeyd olunan üzv dövlətlərindən olan icraçı tərəfdaşlarla ilə yaxından əməkdaşlıq etməklə Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz (MSİBM) tərəfindən işlənib hazırlanmışdır.

Bu layihə “2014-cü il ümumdünya ictimai nemətlər və çağırışlar strategiyasına dair” İllik Fəaliyyət Proqramı çərçivəsində Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilir. Avropa İttifaqının 7 üzv dövlətindən olan 9 icraçı tərəfdaş təşkilatla, konkret olaraq, Bolqarıstan Respublikasının Əmək və Sosial Siyasət Nazirliyi, Çexiya Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi, Latviya Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Vətəndaşlıq və Miqrasiya Məsələləri İdarəsi, Litva Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Miqrasiya İdarəsi və Dövlət Sərhəd Mühafizəsi Xidməti, Niderland Krallığı Təhlükəsizlik və Ədliyyə Nazirliyinin İmmiqrasiya və Naturalizasiya Xidməti və Repatriasiya və Deportasiya Xidməti, Polşa Respublikasının Daxili İşlər və Administrasiya Nazirliyi və Slovakiya Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Miqrasiya İdarəsi ilə yaxından əməkdaşlıq etməklə MSİBM tərəfindən həyata keçirilən 36 aylıq “MOBILAZE” Layihəsinin icrasına 2016-cı il yanvarın 15-də start verilmişdir.

Layihənin əsas məqsədi milli miqrasiya siyasətinin hazırlanması və tətbiq edilməsi sahəsində hökumətin potensialının artırılmasına xüsusi diqqət yetirməklə Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikası arasında Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstəkləməkdən ibarətdir.

Layihənin Beş komponenti ilə əlaqədar xüsusi məqsədləri bunlardır:

Azərbaycan Respublikası Hökumətinin müvafiq qurumlarının monitorinq, təhlil və proqnozlaşdırma potensialını, habelə miqrasiya siyasətinin işlənib hazırlanması işini təkmilləşdirmək (Komponent 1);

Azərbaycandan və Azərbaycana istiqamətlənən qanuni əmək miqrasiya proseslərinin və ticarətlə bağlı mobilliyin idarə olunması işini gücləndirmək və əhalinin Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikası arasında mobilliklə əlaqədar maarifləndirilməsini artırmaq (Komponent 2);

Sənədlərin təhlükəsizliyi sahəsində Azərbaycan Respublikası hakimiyyət orqanlarının potensiallarını artırmaq (Komponent 3);

Avropa İttifaqı standartlarına və beynəlxalq standartlara uyğun milli sığınacaq siyasətini işləyib hazırlamaq və həyata keçirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası hakimiyyət orqanlarının potensiallarını gücləndirmək (Komponent 4);

¹ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/eastern-partnership/mobility-partnerships-visa-facilitation-and-readmission-agreements/docs/azerbaijan_05.12.2013_en.pdf

Geri qayıdan vətəndaşların (kənüllü qayıdanların və readmissiya edilmiş qeyri-qanuni miqrantların) davamlı reinteqrasiyasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası mərkəzi və regional dövlət orqanlarının və qeyri-dövlət təşkilatlarının potensiallarını gücləndirmək.

Layihənin ümumi vəzifəsi Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlıq çərçivəsində müəyyən edilmiş müxtəlif miqrasiya sahələrini, konkret olaraq, qanuni miqrasiya və mobillik, qeyri-qanuni miqrasiyaya qarşı mübarizə, sığınacaq siyasətinin təmin edilməsi və miqrasiyanın inkişafa müsbət təsirinin optimallaşdırılması sahələrini dəstəkləməkdən ibarətdir.

II. Layihənin xülasəsi

Layihənin adı	"Azərbaycanla Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstək" (MOBILAZE)
Saziş nömrəsi	DCI-MIGR/2015/370-259
Layihənin müddəti	36 ay
Layihənin məqsədləri	<p>Əsas məqsəd: milli miqrasiya siyasətinin hazırlanması və tətbiq edilməsi sahəsində hökumətin potensialının artırılmasına xüsusi diqqət verməklə Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikası arasında Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsini dəstəkləmək</p> <p>Xüsusi məqsədlər:</p> <p>XM 1: Azərbaycan Respublikası Hökumətinin monitoring etmə, təhlil aparma və proqnozlaşdırma potensiallarını, habelə miqrasiya siyasətinin işlənilib hazırlanması işini təkmilləşdirmək;</p> <p>XM 2: Azərbaycandan və Azərbaycana istiqamətlənən qanuni əmək miqrasiya proseslərinin və ticarətlə bağlı mobilliyin idarə olunması işini gücləndirmək və əhalinin Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikası arasında mobilliklə əlaqədar maarifləndirilməsini artırmaq;</p> <p>XM 3: Sənədlərin təhlükəsizliyi sahəsində Azərbaycan Respublikası hakimiyyət orqanlarının potensiallarını artırmaq;</p> <p>XM 4: Avropa İttifaqı standartlarına və beynəlxalq standartlara uyğun milli sığınacaq siyasətini işləyib hazırlamaq və həyata keçirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası hakimiyyət orqanlarının potensiallarını gücləndirmək;</p> <p>XM 5: Geri qayıdan vətəndaşların (kənüllü qayıdanların və readmissiya edilmiş qeyri-qanuni miqrantların) davamlı reinteqrasiyasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikasının müvafiq mərkəzi və regional dövlət orqanlarının və qeyri-dövlət təşkilatlarının potensiallarını gücləndirmək.</p>
Layihənin donoru	Avropa Komissiyası
Layihənin hədəf qrupu/qrupları	<p>Azərbaycan Respublikasının miqrasiya idarəçiliyi məsələləri ilə məşğul olan təşkilatları, konkret olaraq: Dövlət Miqrasiya Xidməti (1);</p> <p>Dövlət Sərhəd Xidməti və Dövlət Sərhəd Xidməti Akademiyası (2);</p> <p>Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi (3);</p> <p>Təhsil Nazirliyi (4);</p> <p>Bakı Dövlət Universiteti (5) və bu layihədə birbaşa iştirak edən elmi dairələr;</p> <p>Miqrantlar, o cümlədən, Azərbaycandan olan miqrantlar;</p> <p>Azərbaycan Respublikasının regional və yerli əlaqədar orqanları;</p> <p>Layihədə birbaşa iştirak edən QHT nümayəndələri;</p> <p>Özəl sektor təmsilçiləri.</p>

Layihənin yekun benefisiarları	Layihənin yekun benefisiarları Azərbaycan Respublikası Hökumətinin və idarəetmə orqanlarının miqrasiyanın inkişafa müsbət təsirini optimallaşdırmaq və miqrasiya siyasətini beynəlxalq standartlara uyğun işləyib hazırlayaraq həyata keçirmək potensiallarından faydalanacaq miqrantlardan, o cümlədən, Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarından, əcnəbilərdən, vətəndaşlığı olmayan şəxslərdən, habelə əhalinin geniş təbəqələrindən ibarət olacaq.
Əlaqəli şəxslər	Xanım Violeta Wagner, MOBILAZE Layihə Koordinatoru, Vyana violeta.wagner@icmpd.org C-b Elnur Nəşibov, "MOBILAZE" Layihəsinin milli rəhbəri, Bakı şəhəri elnur.nasibov@icmpd.org

III. Ümumi məlumat

Hazırkı qiymətləndirmə hesabatı **“Azərbaycan Respublikasında qanuni və əmək miqrasiyası mexanizmlərinin təhlili”** Azərbaycandan/Azərbaycana qanuni əmək miqrasiyanı tənzimləyən əsas qanunvericilik müddəalarını müəyyənləşdirir və qanuni əmək miqrasiyası və mobilliyin konkret elementləri ilə bağlı seçilmiş aspektlərin təkmilləşdirilməsi üçün tövsiyələr irəli sürür.

Hesabat Aİ-nin maliyyələşdirdiyi **“Azərbaycanla Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstək” (MOBILAZE)** layihəsi çərçivəsində və onun qanuni/əmək miqrasiyasına dair 2-ci Komponenti üzrə işlənilib hazırlanmışdır. İş Azərbaycanın mövcud qanunvericilik və təcrübələrinin masaüstü araşdırılması, ekspert missiyanın Bakıya gəlişi və Aİ Üzv Dövlətləri üzvlərinin əlaqədar tərəflərlə keçirdikləri görüşlər (gündəlik II Əlavədə verilir) və gəlinən nəticələrin ətraflı təhlili ilə başlamışdır.

Hesabat əmək miqrasiyası və milli əmək bazarının, akademik mobillik, ailə birləşməsi və viza ilə bağlı məsələlərin idarə edilməsi üçün işlənilib hazırlanmış Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi bazası ilə tanışlıqdan başlayır (Hesabatın 1-ci Bölməsi). İnstitusional bazaya dair sonrakı 2-ci Bölmə dövlət hakimiyyəti orqanları, sosial tərəfdaşlar, beynəlxalq təşkilatlar və qanuni miqrasiya sahəsində onların səlahiyyətləri və əsas vəzifələri daxil olmaqla əsas qurumları təsvir edir.

Əmək miqrasiyası (Bölmə 3) üç əsas istiqamət çərçivəsində təqdim olunur: Əmək immiqrasiyası, əmək emiqrasiya və milli əmək bazarının tənzimlənməsi. Hesabatın əmək immiqrasiyası bölməsi (alt-bölmə 3.1) yaşamaq və işləmək üçün icazələrin alınması prosedurlarına həsr olunub, əmək emiqrasiyası bölməsi (alt bölmə 3.2) isə Azərbaycan vətəndaşlarının xarici ölkədə məşğulluq təcrübələrini nəzərdən keçirir.

Əmək miqrasiyası bölməsində xüsusi diqqət yerli əmək bazarında xarici işçi qüvvəsinə tələbatın yaradılmasına dair cari metodologiyaya yetirilir, buraya metodologiyanın təkmilləşdirilməsi üzrə tövsiyələr, o cümlədən MOBİLAZE layihəsinin Azərbaycanda əmək miqrasiyası bazasının daha da möhkəmləndirilməsinə necə töhfə verə biləcəyi (alt-bölmə 3.3) də daxildir. Nəhayət, əmək miqrasiyası kvotalarının cari tənzimlənməsi təqdim olunur (alt-bölmə 3.4).

Aşağıdakı bölmələr Azərbaycan Respublikasında tədqiqatçılar və tələbələr üçün akademik mobillik məsələlərini təsvir edir (Bölmə 4); ailə birləşməsi (Bölmə 5) və viza ilə bağlı məsələlər Aİ ilə Azərbaycan arasında Viza Rejiminin Sadələşdirilməsinə dair Sazişin bağlanması sayəsində prioritet məsələlər olaraq qalır (Bölmə 6)².

Hər bölməyə aparılmış təhlil əsasında mövcud qanunvericiliyi və praktikanı təkmilləşdirmək üçün tövsiyələr, habelə Azərbaycanın əlaqədar tərəflərinin ifadə etdiyi ehtiyaclar və prioritetlər daxildir. Hesabatın yekun hissəsi ümumi nəticələrdən və hesabat üzərində işləyən zaman aparılmış müşahidələrdən ibarətdir.

Hesabat aşağıdakı üç əlavəyə malikdir: Əlavə I *“Azərbaycan Respublikasında qanuni/əmək miqrasiyası sahəsində milli qanunvericiliyin İcmalı”na* dair, hesabat layihəsinin hazırlanması

² Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası arasında viza rejiminin sadələşdirilməsinə dair Saziş 2014-cü ilin sentyabr ayında qüvvəyə minmişdir. Sazişi bu saytdan əldə etmək olar: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0430\(02\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22014A0430(02))

üçün başlanğıc nöqtəsi; Əlavə II "*Ekspert missiyası gündəliyi*" və Əlavə III "*Məlumat və rəqəmlər*" Azərbaycanın əlaqədar tərəfləri ilə görüşlər zamanı toplanmış statistik məlumatları.

IV. Metodologiya

Hesabat üzrə iş qanuni və əmək miqrasiyası sahəsində Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin *masaüstü araşdırılması* ilə başlamışdır. Yalnız Azərbaycan dilində mövcud olan hüquqi sənədlər ingilis dilinə tərcümə edilmişdir.

Masaüstü araşdırmaya əsaslanaraq, MSİBM/MOBILAZE qrupu *“Azərbaycan Respublikasında qanuni/əmək miqrasiya haqqında milli qanunvericiliyin İcmalını işləyib hazırlamış* (Əlavə I), tapşırıqla bağlı Texniki Tapşırıqları (TT-lər) hazırlayıb və qiymətləndirmə missiyası və hesabatın hazırlanması üçün milli ekspertlərini təyin etmələri məqsədilə Aİ ÜD-dən layihənin tərəfdaş qurumlarını dəvət edib. Yuxarıda qeyd olunan İcmal sənədi və qanunvericilik aktları Bolqarıstan Respublikası və Latviya Respublikasından dörd ekspert tərəfindən qiymətləndirilməsi və ətraflı baxılması üçün əsas təşkil etmişdir.

Öz ölkələrində sənədlərlə hazırlıq işləri aparıldıqdan sonra ekspertlər Azərbaycan qurumlarının nümayəndələri və miqrasiya sahəsində fəaliyyət göstərən və/və ya əlaqədar beynəlxalq təşkilatlarla görüşlər keçirmək üçün 2016-cı il sentyabrın 5-də bir həftəlik Azərbaycana səfər edib. Aşağıdakı tərəfdaşlarla görüşlər keçirilmişdir³:

Dövlət Miqrasiya Xidməti

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi nəzdində Elmi-Tədqiqat və Tədris Mərkəzi

Xarici İşlər Nazirliyi

Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası

Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi

Beynəlxalq Əmək Təşkilatı

"Həyat" milli QHT

Əlaqədar tərəflərlə görüşlər zamanı Aİ ÜD-in ekspertləri milli qanunvericiliyin ilkin təhlili zamanı yaranan problemləri aydınlaşdırmaq və qanunvericiliyin təcrübədə həyata keçirilməsi ilə bağlı ətraflı məlumat əldə etmək imkanına malik olmuşlar. Görüşlərin nəticələri təhlil edilmiş, ekspertlər nəticələr çıxarmış və hazırkı hesabata daxil edilən tövsiyələri hazırlamışlar.

³ Qiymətləndirmə missiyasının gündəliyi hesabata əlavə olunmuşdur (ƏLAVƏ II)

V. Azərbaycanda qanuni və əmək miqrasiyasının tənzimlənməsi

1991-ci ildə müstəqilliyini bərpa edəndən bəri Azərbaycan həm daxili, həm də xarici miqrasiya axınlarında bir neçə müxtəlif tendensiya ilə üzləşmişdir. Müstəqillikdən sonra iqtisadiyyat üçün çətin keçid mərhələsi zamanı bir çox Azərbaycanlı daha çox məşğulluq imkanları axtarışında ölkəni tərk etməyə üstünlük vermişdir. Eyni zamanda, Dağlıq Qarabağ müharibəsi təxminən bir milyon qaçqın və məcburi köçkünün yaranmasına gətirib çıxarmış və əmək miqrasiyasının daha bir axının yaratmışdır (əsasən Rusiya Federasiyasına və daha az dərəcədə digər MDB ölkələrinə). Lakin Azərbaycan miqrantları qəbul edən ölkə Rusiyada 1998-ci ildə baş vermiş iqtisadi böhran nəticəsində Rusiya Azərbaycandan olan miqrantların bir qismini Qərbi Avropa ölkələrinə, Kanada və ABŞ-a yönləndirmişdir.

Eyni zamanda, Azərbaycan iqtisadiyyatı neft ixracı bumu ilə əlaqədardır, 2007-ci ildə görünməmiş artım həddinə çatmışdır. Bu Azərbaycanı miqrant qəbul edən ölkəyə çevirdi: qonşu ölkələrdən (Türkiyə və İran), Qərbi Balkan və MDB ölkələrindən olan əməkçi miqrantlar əsasən tikinti sahəsində çalışırdılar.

Azərbaycan iqtisadiyyatının əsas sektoru neft hasilatı ilə bağlı olduğundan, dünya bazarında neftin qiymətinin son vaxtlar aşağı düşməsi iqtisadi artımda geriləməyə gətirib çıxartdı. Bununla belə, Azərbaycan bu qəzaya məruz qalan yeganə ölkə olmamışdır. Azərbaycanın əməkçi miqrantları üçün əsas təyinat ölkəsi olan Rusiya iqtisadiyyatı 2014-cü ildə yenidən tənəzzülə uğramış, bu da MDB-dən olan miqrantların məşğulluq imkanlarının azalmasına səbəb olmuşdur.

2015-ci il iqtisadiyyat üçün yerli valyutanın kütləvi şəkildə devalvasiyası ilə daha bir çətin il oldu. Rəsmi işsizlik səviyyəsinin hələ də yolverilən səviyyədə (5%4) qalmasına baxmayaraq, iqtisadi böhran Azərbaycanlılar üçün iş yerlərinin əhəmiyyətli dərəcədə azaldılmasına gətirib çıxarmışdır. Hazırda, biz əmək miqrantlarının axınının yeni dalğasını müşahidə edə bilirik.

Miqrasiya sahəsində siyasətlər və institusional inkişafda böyük miqyaslı istiqamətlər mövcuddur. 2004-cü ildə Dövlət Miqrasiya Siyasəti Konsepsiyasının və 2006-2008-ci illər üzrə Dövlət Miqrasiya Proqramının (dövlət orqanları arasında miqrasiyanın idarə edilməsi təkimilləşdirilməsi və əlaqələndirilməsi məqsədi güdən), qəbul edilməsindən sonra 2007-ci ildə Dövlət Miqrasiya Xidməti yaradılmışdır.

Azərbaycan miqrasiyanı tənzimləyən qanunvericilik toplumuna malikdir. Miqrasiya Məcəlləsi 2013-cü ildə qəbul edilmişdir. Miqrasiya sahəsində bu əsas qanunvericilik Miqrasiya Məcəlləsinin qəbul edilməsi ilə hüquqi qüvvəsini itirmiş digər normativ -hüquqi sənədlərdə yer almışdır. Bu mənada, Miqrasiya Məcəlləsinin qəbul edilməsi Azərbaycanın miqrasiya siyasətinin inkişafında mühüm bir istiqamətdir.

Hazırda iqtisadi səbəblərdən (ilk növbədə məşğulluq imkanlarının axtarışı) miqrasiya, Azərbaycandan olan miqrasiyanın getdikcə əhəmiyyətli formasına çevrilir. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi təsdiq edib ki, iqtisadi böhrandan sonra, hətta Hökumətin dövlət sektorunda daha çox iş yerləri açmasına baxmayaraq, milli əmək bazarı bütün əmək qabiliyyətli əhalini əhatə edə bilmir. Bu vəziyyətdə insanların qonşu ölkələrə və sonradan

⁴ Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin təqdim etdiyi məlumata əsaslanır: <http://www.stat.gov.az/source/labour/indexen.php>

xarici ölkələrə üz tutmaları təbii haldır. Rusiya Federasiyası hələ də Azərbaycanlı əmək miqrantların əsas təyinat ölkəsidir.⁵

Ölkə öz vətəndaşlarına xarici ölkələrdəki Azərbaycan səfirlikləri və konsulluqları vasitəsilə yardım etmək üçün və Azərbaycana gələn əməkçi miqrantlardan ölkənin xeyrinə istifadə etmək üçün yerlərdə xüsusi mexanizmlərə malikdir, məsələn, onların neft sənayesində lazımı ixtisasa malik Azərbaycanlı mütəxəssislərin olmadığı konkret texniki işlərə cəlb edilməsi. Lakin miqrasiya axınları sabit deyil, buna görə də mövcud qanuni və əmək miqrasiyasının tənzimlənməsi qaydalarında dəyişiklik və təkmilləşdirmələr müəyyənləşdirilməlidir.

Qanunvericilik və institusional bazaya, eləcə də qanuni miqrasiyanın konkret sahələrinə həsr olunmuş aşağıdakı bölmələr təkəcə mövcud normativ hüquqi aktların xülasəsini deyil, həm də miqrasiya sahəsində baş verə biləcək yeni halların qarşısını almaqdan ötrü tövsiyələr verir.

⁵ EUROSTAT-ın rəsmi statistik məlumatına əsasən, 28 AB ölkəsində ən az iş icazəsi Azərbaycan vətəndaşlarına verilmişdir. Bu 7% və ya təxminən 1,800 nəfər (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Residence_permits_statistics İnternet saytında əldə etmək mümkündür) təşkil edir, eyni zamanda Rusiya Federasiyası isə 2015-ci ildə Azərbaycan vətəndaşlarına 48,846 əmək patentini vermişdir (məlumatlar MSİBM-in xahişi ilə Rusiya Federasiyasının keçmiş Federal Miqrasiya Xidməti tərəfindən verilmişdir).

1. Hüquqi çərçivə

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası⁶

Ölkənin ali qanunu hesab olunan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, insan hüquqlarına zəmanət verən müddəalara malikdir. Konstitusiyada konkret olaraq Azərbaycan vətəndaşlığına malik olmayan şəxslərə ünvanlanan ayrı-sekçiliyə qarşı müddəalar istisna olmaqla, qanuni/əmək miqrasiyası məsələsinə toxunulmur:

- 25-ci maddə milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər kəsin hüquq və azadlıqlarının bərabərliyinə təminat verir;
- 69-cu maddə göstərir ki, Azərbaycan Respublikasında yaşayan əcnəbi vətəndaşlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslər əgər qanunvericiliklə və ya Azərbaycan Respublikasının qəbul etdiyi beynəlxalq sazişlərdə başqa cür göstərilməyibsə, Azərbaycan Respublikası vətəndaşları kimi eyni hüquqlardan istifadə edə bilər və bütün vəzifələri yerinə yetirə bilərlər. Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi, yaxud müvəqqəti yaşayan əcnəbi vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquq və azadlıqları yalnız beynəlxalq hüquq normalarına və Azərbaycan Respublikasının qanunlarına əsasən məhdudlaşdırıla bilər;
- Qeyd olunanlarla yanaşı, 55-ci maddəyə uyğun olaraq, əcnəbi vətəndaşlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslər müəyyən olunmuş qaydada dövlət müəssisələrində işə götürülə bilərlər.⁷

Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi⁸

Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi (MM) ümumiyyətlə miqrasiya sahəsində və xüsusi olaraq qanuni/əmək miqrasiyası sahəsində əsas hüquqi sənəddir. MM 2013-cü il avqustun 1-də qüvvəyə minib. Sözügedən Məcəllə qəbul edildikdən sonra aşağıdakı qanunvericilik aktları hüquqi qüvvələrini itiriblər:

- "Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında" 13 mart 1996-cı il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- "İmmiqrasiya haqqında" 22 dekabr 1998-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- "Əmək miqrasiyası haqqında" 28 oktyabr 1999-cu il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- "Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzit keçidi qaydaları haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə" 27 dekabr 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi Azərbaycan Respublikasında miqrasiya sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, miqrasiya proseslərinin və bu sahədə yaranan münasibətlərin tənzimlənməsi, habelə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında hüquqi vəziyyəti ilə bağlı normaları müəyyənləşdirir. Miqrasiya

⁶ Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il tarixli Konstitusiyası. Aşağıdakı ünvanda əldə etmək olar: <http://en.president.az/azerbaijan/constitution>

⁷ Lakin qeyd etmək lazımdır ki, digər hüquqi sənədlər əcnəbi vətəndaşların dövlət orqanlarında işləməsi prosedurları və ya şərtləri barədə heç bir məlumat təqdim etmir. Məsələn, Dövlət Qulluğu haqda Qanun yalnız Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət qurumlarında işlə təmin olunması məsələlərini tənzimləyir

⁸ Azərbaycan Respublikasının 2013 Avqust tarixli Miqrasiya Məcəlləsi: <https://migration.gov.az/images/pdf/2a699048de80e870085a78f6615ff110.pdf>

Məcəlləsinin əsas müddəaları Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və daimi yaşayış prosedurlarını, iş icazəsinin əldə etmək məqsədilə əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər üçün nəzərdə tutulmuş tələbləri və digər aspektləri tənzimləyir (bu məsələlər *hesabatın 3-cü bölməsindən* başlayaraq təfərrüatı ilə nəzərdən keçirilir).

Miqrasiya Məcəlləsi 6 bölmədə verilmiş 95 maddədən ibarət müfəssəl qanunvericilik aktı hesab olunur. Həmin bölmələri qısa şəkildə bu cür təsvir etmək mümkündür:

- I Bölmə Azərbaycan Respublikası miqrasiya qanunvericiliyinin əsas prinsiplərini, əsas anlayışları, miqrasiya proseslərinin iştirakçılarını və s. təqdim edir;
- II Bölmə Azərbaycan Respublikasına gəlmə və Azərbaycan Respublikasından getmə qaydalarını nəzərdən keçirir;
- III Bölmə əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə Azərbaycan Respublikasına gəlmək, Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olmaq, yaşamaq və işləmək hüququ verən sənədlər və onların verilməsi qaydalarını müəyyən edir;
- IV Bölmə əmək miqrasiya məsələlərini əhatə edir;
- V Bölmə Azərbaycan Respublikasında əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyətinə aid prosedurları nəzərdə tutur;
- VI Bölmə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənara çıxarılması prosedurunu təsvir edir.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi⁹

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi işçilərin sosial-iqtisadi hüquqlarına, əmək münasibətlərinə, sağlam və təhlükəsiz əməyin mühafizəsinə, kollektiv müqavilələrin bağlanmasına və s. aid məsələləri tənzimləyir.

Bu Məcəllənin 14-cü maddəsinə əsasən əmək münasibətləri sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təmin edilir. Həmin icra hakimiyyəti orqanı əmək miqrasiyası sahəsində də dövlət siyasətini həyata keçirir.

Əmək Məcəlləsinin 13-cü maddəsi əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin əmək hüququnun tənzimlənməsi məsələlərini əhatə edir. Bu maddəyə əsasən:

- Qanunda və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasında olarkən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər bütün əmək hüquqlarından istifadə edə bilər və bu hüquqlara müvafiq olan vəzifələr daşıyırlar;
- əmək münasibətləri sahəsində Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına nisbətən əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə daha üstün hüquqların müəyyən edilməsi yolverilməzdir;
- işgötürənlər Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsinin 64-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, işə cəlb etmək istədikləri hər bir əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs üçün həmin Məcəllə ilə müəyyən edilmiş qayda və şərtlərlə iş icazəsi almalıdırlar;
- əməkçi miqrantların əmək fəaliyyəti ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsində nəzərdə tutulmayan məsələlər bu Məcəllə ilə tənzimlənir;

⁹ Azərbaycan Respublikasının 1999-cü il tarixli Əmək Məcəlləsi. Aşağıdakı saytdan əldə etmək mümkündür: <http://www.mlsp.gov.az/en/pages/4/125>

- işəgötürənlər tərəfindən əməkçi miqrantların hüquqlarının təmin edilməsinə nəzarəti müvafiq icra hakimiyyəti orqanı həyata keçirir;
- qanunda nəzərdə tutulmuş hallar istisna olunmaqla əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində və digər normativ hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuş əmək hüquqlarının məhdudlaşdırılması qadağandır.

“Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu¹⁰

“Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu Azərbaycan Respublikasının Konsitusiyasında nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına aid məsələləri tənzimləyən qanunvericilik aktı hesab olunur və bu kimi əsas məsələlərə aid müddəaları özündə əks etdirir:

- Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı hüququ;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənarında yaşayan şəxslərin Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığını saxlaması;
- Azərbaycan Respublikası vətəndaşının xarici dövlətin vətəndaşlığına mənsubiyyətinin tanınmaması;
- Vətəndaşlığın əldə edilməsi və bərpası;
- Vətəndaşlığa xitam verilməsi.

Azərbaycan Respublikasının “Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında” Qanunu¹¹

Azərbaycan Respublikasının “Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında” Qanunu Azərbaycan diasporunu müəyyən edən və dövlətin xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla münasibətlərini tənzimləyən əsas hüquqi sənədlərdən biri hesab olunur.

Bu Qanun xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin məqsəd və prinsiplərini və bu siyasətin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar dövlət orqanlarının fəaliyyətinin əsaslarını müəyyən edir.

“Pasportlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu¹²

“Pasportlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu “İnsan hüquqlarına dair” Ümumi Bəyannaməyə və Azərbaycan Respublikasının müvafiq beynəlxalq müqavilələrinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası vətəndaşının Azərbaycan Respublikasından getmək və Azərbaycan Respublikasına gəlmək hüququna təminat verir və pasportun verilməsi qaydaları və prosedurlarını müəyyən edir.

Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi Qaydası¹³

¹⁰ “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının 1998-ci il tarixli Qanunu <http://www.refworld.org/pdfid/3ae6b52717.pdf> sayında mövcuddur.

¹¹ Azərbaycan Respublikasının “Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında” 2002-ci il tarixli Qanunu <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=3661> sayında mövcuddur.

¹² “Pasportlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu <http://e-qanun.az> sayında mövcuddur.

Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi Qaydası Azərbaycan Respublikasında əmək miqrasiyası sahəsində qüvvədə olan normativ hüquqi aktlara aid olan bir sənəddir.

Bu sənəd əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikası ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyətinə cəlb olunması ilə bağlı əmək miqrasiyası kvotasının formalaşdırılması şərtlərini və qaydasını, habelə təqvim ili ərzində Azərbaycan Respublikası ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaları nəzərdə tutulan əcnəbilərin sayının son həddini müəyyən edir.

Yuxarıda qeyd olunan qanun və qaydalarla yanaşı, Azərbaycan Respublikası qanuni miqrasiya və əmək miqrasiyası sahəsinə aid olan bir sıra konvensiyalara qoşulub, habelə iki və çoxtərəfli sazişlər bağlayıb. Həmin sənədlər bunlardır:

- "Bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının qorunması haqqında" Beynəlxalq Konvensiya (1999-cu ildə ratifikasiya edilib);
- "Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçısı olan dövlətlərin əməkçi miqrantlarının və onların ailə üzvlərinin hüquqi statusu haqqında" Konvensiya (2010-cu ildə qüvvəyə minib);
- "Əmək miqrasiyası və əməkçi miqrantların sosial müdafiəsi sahəsində əməkdaşlıq haqqında" MDB Sazişi (1996-cı ildə qüvvəyə minib);
- "Əmək miqrasiyası və əməkçi miqrantların sosial müdafiəsi sahəsində əməkdaşlıq haqqında" MDB Sazişinə düzəlişlər barədə Protokol (2005-ci ildə imzalanıb);
- Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq Sazişi (1999-cu ildə qüvvəyə minib);
- Azərbaycan Respublikası tərəfindən ratifikasiya edilmiş BƏT konvensiyaları və protokolları („2016-2020-ci illər üçün layiqli əmək üzrə“ Ölkə Proqramı daxil olmaqla);
- Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası (2002-ci ildə ratifikasiya edilib).

Əmək miqrasiyası məsələlərinə gəldikdə, Azərbaycan Respublikası digər ölkələrlə əməkçi miqrantların sosial müdafiəsinə dair bir sıra ikitərəfli sazişlər bağlayıb. Həmin sazişlər ilk növbədə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının təyinat ölkələri və Azərbaycan Respublikasına gələn miqrantların mənşə ölkələri ilə imzalanıb.

Məsələn, 2004-cü ildə Azərbaycan Respublikası ilə **Ukrayna Respublikası** arasında Azərbaycan Respublikası ərazisində müvəqqəti işləyən Ukrayna vətəndaşlarının və Ukrayna ərazisində müvəqqəti işləyən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının əmək fəaliyyəti və sosial müdafiəsi haqqında" Saziş imzalanmışdır. Bu Saziş əmək stajının, sosial təminat, pensiya təminatı və tibbi sığorta hüquqlarının tanınması məsələlərini tənzimləyir. Əmək miqrasiyası sahəsində buna oxşar ikitərəfli əməkdaşlıq sazişləri Azərbaycan Respublikası ilə **Moldova, Qazaxstan, Qırğızıstan** və **Belarus** arasında da imzalanıb. Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası və **Türkiyə** arasında iki saziş mövcuddur ki, onlardan biri ümumi miqrasiya, digəri isə sosial müdafiə məsələlərinə aiddir. Bu hesabat hazırlandığı zaman Azərbaycan Respublikası ilə **Rusiya Federasiyası** arasında konkret sosial müdafiə məsələlərinə aid üç müxtəlif hissədən ibarət saziş üzrə danışıqlar uğurla davam etdirilirdi.

¹³ Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi Qaydası (2013-cü il tarixli) <http://e-ganun.az/framework/32546> saytında mövcuddur.

2. İnstitusional çərçivə

2.1. Nazirlik səviyyəli dövlət orqanları

Qanuni miqrasiya və əmək miqrasiyası sahəsinə aid olan milli qanunvericilik aktlarında müvafiq qanunun yerinə yetirilməsinə məsuliyyət daşıyan konkret dövlət təşkilatının adı nadir hallarda qeyd olunur və bunun əvəzinə “*müvafiq icra hakimiyyəti orqanı*” terminindən istifadə olunur. Bu bir tərəfdən, struktur dəyişiklikləri baş verdiyi və yeni dövlət orqanları yaradıldığı təqdirdə müəyyən çevikliyə şərait yaradır. Digər tərəfdən isə, müvafiq qanunda onun yerinə yetirilməsinə məsuliyyət dövlət təşkilatının adının birmənalı şəkildə qeyd olunmaması həmin qanunu Azərbaycan Respublikasının hüquq sisteminin xüsusiyyətlərini bilməyən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən düzgün başa düşmək və ona əməl etmək baxımından çətinliklər yarada bilər.

2016-cı ilin sentyabr ayında baş tutmuş ekspert missiyası zamanı Azərbaycan Respublikasının əlaqədar dövlət orqanları ilə keçirilmiş görüşlər nəticəsində, habelə geniş ictimaiyyət üçün açıq olan mənbələr vasitəsilə aşağıda qeyd olunan təşkilatların müvafiq səlahiyyətlərinə aid məlumatlar əldə olunmuşdur.

Dövlət Miqrasiya Xidməti¹⁴

2007-ci ildə yaradılmış Dövlət Miqrasiya Xidməti Azərbaycan Respublikasında miqrasiya proseslərinin idarə olunmasına məsuliyyət daşıyan əsas dövlət orqanıdır. Dövlət Miqrasiya Xidmətinin əsas fəaliyyət sahələri bu kimin işlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur:

- əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində qeydiyyatına alınmasını;
- əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və daimi yaşamaq üçün icazələrin və müvafiq vəsiqələrin verilməsini;
- Azərbaycan Respublikasına gələn əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin ölkədə müvəqqəti olma müddətinin uzadılmasını;
- ölkə ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün iş icazələrinin verilməsini;
- qaçqın statusunun müəyyənləşdirilməsini;
- Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığının əldə olunması ilə əlaqədar prosedurların tətbiq edilməsini.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 4 mart tarixli Fərmanına əsasən „bir pəncərə“ prinsipi üzrə vahid dövlət orqanının səlahiyyətləri məhz Dövlət Miqrasiya Xidmətinə həvalə edilmişdir.

Xarici İşlər Nazirliyi¹⁵

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi ölkənin xarici siyasətinin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Miqrasiya məsələlərinə gəldikdə isə, viza siyasətinin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyan əsas struktur bu Nazirliyin Konsulluq İdarəsindən ibarətdir.

Viza ilə bağlı qərarın qəbul edilməsi proseduru Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti və Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən müvafiq yoxlamaların həyata

¹⁴ Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin rəsmi saytı: <https://migration.gov.az>

¹⁵ Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin rəsmi saytı: <http://www.mfa.gov.az/en>

keçirilməsini nəzərdə tutduğu bir halda vizaların faktiki verilməsi prosesi Azərbaycan Respublikasının müvafiq ölkələrdəki səfirlikləri/konsulluq şöbələri tərəfindən yerinə yetirilir (viza siyasətinin tətbiq edilməsi ilə bağlı daha ətraflı məlumatlarla tanış olmaq üçün *hesabatın 3-cü bölməsinə* baxın).

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi¹⁶

Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi milli əmək bazarının idarə olunmasına məsuliyyət daşıyan əsas hökumət təşkilatıdır. Nazirliyin Məşğulluq Siyasəti və Demografiya Şöbəsi konkret olaraq əmək miqrasiyası məsələləri ilə məşğul olur. Nazirlik nəzdində fəaliyyət göstərən Dövlət Məşğulluq Xidməti¹⁷ digər məsələlərlə yanaşı immiqrantların peşə inteqrasiyası üçün müvafiq şəraitin yaradılması ilə məşğul olur.¹⁸

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi qanuni miqrasiya və əmək miqrasiyası sahəsində ikitərəfli beynəlxalq sazişlərin bağlanması üçün əsas əlaqəli hökumət təşkilatı kimi çıxış edir.

Təhsil Nazirliyi¹⁹

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi təhsil sahəsində xüsusən təhsil mübadiləsi vasitəsilə beynəlxalq əməkdaşlığı təmin etməklə qanuni miqrasiya proseslərində iştirak edir.

Azərbaycan Respublikasının Hökuməti “2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə” Dövlət Proqramını həyata keçirmişdir. Bu proqram çərçivəsində təxminən 4.000 Azərbaycan gənci xarici ölkələrdə müxtəlif təhsil səviyyələri (bakalavr, magistratura və aspirantura) üzrə təhsil almaq hüququnu əldə etmişdirlər. Proqramda iştirak edən gənclərə şamil olunan şərtlərdən biri onların təhsili bitirdikdən sonra Azərbaycana qayıtmalarını nəzərdə tuturdu. Bu hesabat hazırlandığı zaman Proqramın ikinci mərhələsi hökumət tərəfindən təsdiq olunmasa da, Təhsil Nazirliyinə əsasən bu istiqamətdə növbəti təşəbbüslərin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur.

Təhsil Nazirliyi xarici diplomların tanınması və ekvivalentliyinin müəyyən edilməsi səlahiyyətinə də malikdir.

Kvotanın müəyyən edilməsi üzrə Komissiya

Kvotanın müəyyən edilməsi üzrə Komissiya yuxarıda qeyd olunan bütün hökumət təşkilatları ilə yanaşı²⁰ Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin, Dövlət Neft Şirkətinin və sosial tərəfdaşların (məsələn, Azərbaycan Respublikası Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının) nümayəndələrindən ibarətdir. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin sədrliyi ilə

¹⁶ Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin rəsmi saytı: <http://www.mlspp.gov.az>.

¹⁷ Özel məşğulluq agentliklərinin birliyi olan Milli Əmək və Karyera Assosiasiyası 2010-cu ildə yaradılmışdır. Lakin bu qurum məşvərət funksiyası daşıyır və iş axtaranlar üçün birbaşa iş imkanları təklif etmir.

¹⁸ Bu Nazirliyin strukturuna daxil olan başqa bir qurum Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətindən ibarətdir. Lakin bu hesabat hazırlandığı zaman sözügedən Xidmətin fəaliyyəti müxtəlif amillər, o cümlədən, mütəxəssislərin çatışmazlığı, habelə Xidmətin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə fəaliyyət prinsiplərinə yanaşma istiqamətində islahatların aparılması səbəbindən müvəqqəti dayandırılmışdır.

¹⁹ Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin rəsmi saytı: <http://edu.gov.az/en>.

²⁰ Xarici İşlər Nazirliyi, Dövlət Miqrasiya Xidməti, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Təhsil Nazirliyi

fəaliyyət göstərən bu Komissiya hər təqvim ili üzrə əcnəbilərin əmək kvotasına aid təklifləri təsdiq etmək üçün Nazirlər Kabinetinə təqdim edir.

Daxili İşlər Nazirliyi²¹

Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi miqrasiya sahəsində mütəşəkkil cinayətkarlığa və insan alverinə qarşı tədbirlərin həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyır. 2007-ci ildə Dövlət Miqrasiya Xidməti yaradıldıqdan və 2009-cu ildə “bir pəncərə” prinsipi tətbiq edildikdən sonra 2013-cü ildə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin qeydiyyatına alınması səlahiyyəti bu Xidmətə verilmişdir.

Hal-hazırda qanuni miqrasiya və əmək miqrasiyası məsələləri ilə məşğul olan əsas dövlət təşkilatı Daxili İşlər Nazirliyi deyil Dövlət Miqrasiya Xidmətidir. Buna baxmayaraq, bu Nazirlik “Giriş-çıxış və qeydiyyat” İdarələrarası Avtomatlaşdırılmış Məlumat Axtarış Sisteminə rəhbərlik etməkdən ibarət vacib bir funksiyanı yerinə yetirir. Fəaliyyəti bu Nazirlik tərəfindən təmin olunan sistemi əlaqədar nazirliklərin və dövlət orqanlarının əməkdaşlarından ibarət birgə Komissiya idarə edir.

Ədliyyə Nazirliyi²²

Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi miqrasiya qanunvericiliyi də daxil olmaqla milli qanunların və digər normativ hüquqi aktların layihələrinin hazırlanmasına və qanunvericilik aktları layihələrinin hüquqi ekspertizasının həyata keçirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Bu Nazirlik 2013-cü ildə qəbul olunmuş Miqrasiya Məcəlləsini hazırlayan aparıcı dövlət təşkilatı idi. Bununla yanaşı, miqrasiya proseslərinin idarə olunması nöqtəyi-nəzərindən Nazirlik Azərbaycan Respublikası vətəndaşları ilə əcnəbilər arasında nikahın dövlət qeydiyyatını aparan orqanların fəaliyyətinə rəhbərlik edir.

Dövlət Sərhəd Xidməti²³

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Sərhəd Xidməti 2002-ci ildə yaradılmışdır. Bu Xidmət birbaşa Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə tabedir. Dövlət Sərhəd Xidməti ölkənin beynəlxalq hava limanlarında və digər sərhəd buraxılış məntəqələrində “Giriş-çıxış və qeydiyyat” İdarələrarası Avtomatlaşdırılmış Məlumat Axtarış Sisteminin fəaliyyətinə məsuliyyət daşıyır. Milli şəxsiyyət vəsiqələri, pasportlar, vizalar, yaşayış icazələri, nəqliyyat vasitələrinin qeydiyyatı, sərhəd xəbərdarlıq siyahıları, İnterpolun xəbərdarlıq siyahıları və s. kimi sahələr üzrə müxtəlif altsistemlərdən ibarət bu sistemdə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına və əcnəbilərə aid məlumatlar və biometrik informasiya da saxlanılır.

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi²⁴

Xaricdə yaşayan azərbaycanlıların artmaqda olan icmaları ilə daha yaxşı əlaqə yaratmaq üçün Prezident Heydər Əliyevə məxsus ideyaya cavab olaraq 2002-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş üzrə dövlət Komitəsi yaradılmışdır: 1993-cü ildən etibarən müxtəlif səbəblərə görə Azərbaycandan emiqrasiya edənlərin sayı artırdı.

²¹ Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin rəsmi saytı: <http://mia.gov.az/>.

²² Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin rəsmi saytı: <http://justice.gov.az/eng>.

²³ Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəsmi saytı: <http://www.dsx.gov.az/>.

²⁴ Azərbaycan Respublikası Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin rəsmi saytı: <http://www.diaspora.gov.az/>

“Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında” Qanuna uyğun olaraq aşağıdakı kateqoriyalara aid olan insanlar diaspor üzvləri hesab edilir:

- Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları;
- əvvəllər Azərbaycan SSR-nin və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları olmuş şəxslər və onların övladları;
- etnik, dil, mədəniyyət və ya tarixi əlaqələr baxımından özünü azərbaycanlı hesab edən şəxslər.

Komitə səkkiz şöbədə ibarətdir ki, onların dördü hüquqi və inzibati məsələlərlə məşğul olur, digər dördü isə öz fəaliyyətini ərazi prinsipi üzrə həyata keçirir: 1) Rusiya, Belarus, Ukrayna və Moldova; 2) Avropa İttifaqı; 3) Orta Asiya, Türkiyə və Qafqazyanı region; 4) Şimali və Cənubi Amerika ölkələri.

Komitə aşağıda verilən əsas vəzifələri yerinə yetirir:

- Xaricdə yaşayan azərbaycanlılar haqqında məlumatlar toplamaq və təhlil etmək;
- Azərbaycan Respublikasında və xaricdə diaspor üzvlərinin iştirakı ilə tədbirlər təşkil etmək (məsələn, hər beş ildən bir Bakı şəhərində Dünya Azərbaycanlılarının Qurultayını keçirmək);
- Diaspor üzvlərini diaspor təşkilatları vasitəsilə dəstəkləmək.

2.2. Sosial tərəfdaşlar

Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası²⁵

Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının əsas vəzifəsi öz üzvlərinin hüquqlarını qorumaqdır. Azərbaycanda miqrantlar nadir hallarda həmkarlar ittifaqlarına üzv olduğundan və bu cür ittifaqlar yaratmadığından (bunu xaricdə yaşayan azərbaycanlı miqrantlar barəsində də demək mümkündür) onların hüquqlarını müdafiə etmək üçün Konfederasiyanın imkanları məhduddur. Lakin bəzi istisnalar da mövcuddur: işəgötürənlə işçilərdən ibarət qruplar arasında kollektiv müqavilə bağlandığı zaman miqrantlar da belə qruplara daxil olduğu təqdirdə Konfederasiya miqrant işçiləri müdafiə etmək hüququna malikdir.

Eyni zamanda, Konfederasiya beynəlxalq tərəfdaşlarla, məsələn, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı ilə əməkdaşlıq etməklə maarifləndirmə kampaniyaları keçirir, o cümlədən, ölkəyə gələn və ölkədən gedən əməkçi miqrantlar üçün məlumat kitabçaları işləyib hazırlayır. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının altı regional nümayəndəliyi fəaliyyət göstərir.

Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası²⁶

Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası öz gündəlik fəaliyyətində qanuni/əməkçi miqrantlara aid olan məsələlərlə birbaşa məşğul olmur. Lakin Konfederasiyanın növbəti təşəbbüslərindən biri işəgötürənlərin əmək qüvvəsinə olan tələbatlarını sadalayan “on-layn” platformanın yaradılmasından ibarətdir. Almaniya hökumətinin dəstəyi ilə yaradılan bu platforma yaxın gələcəkdə bütün sahibkarlar üçün əlçatan olacaq. Əmək miqrasiyasından irəli gələn ehtiyacları ödəmək baxımından bütün

²⁵ Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının rəsmi saytı: <http://ahik.org/>.

²⁶ Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyasının rəsmi saytı: <http://ask.org.az/>

əlaqədar tərəflərin bu platformanın imkanlarından istifadə etməsi çox gərəkli və kifayət qədər faydalı ola bilər.

2.3. Beynəlxalq təşkilatlar

MSİBM ilə yanaşı Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən bir sıra beynəlxalq təşkilatlar qanuni miqrasiya/əmək miqrasiyası sahəsinə aid təşəbbüsləri dəstəkləyirlər ki, onların da arasında misal kimi Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatını, Almanyanın Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətini və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramını qeyd etmək olar. 2002-ci ildən etibarən Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Əmək Təşkilatı əmək siyasəti sahəsində islahatların aparılması nöqtəyi-nəzərindən Azərbaycan Respublikası hökumətinin ən məqsədəuyğun tərəfdaşı hesab olunur. 2016-cı ilin sentyabr ayında Azərbaycan Respublikası ilə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı arasında “2016-2020-ci illər üçün layiqli əmək üzrə” Ölkə Proqramı imzalanmışdır.

3. Əmək miqrasiyası

3.1. Əmək immiqrasiyası

Miqrasiya Məcəlləsinə əsasən əmək miqrasiyası fiziki şəxsin haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olması üçün qanuni əsaslarla bir ölkədən başqa ölkəyə miqrasiya etməklə yaşayış yerini dəyişməsi kimi müəyyən olunur.²⁷ Konkret olaraq bu kontekstdə və Miqrasiya Məcəlləsinin digər müvafiq müddəalarında “haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti” anlayışından istifadə əmək fəaliyyətinin ödənişli formasını başqa (ödənişsiz təcrübə keçmə və təlimlərdə iştirak etmə, könüllü işləmə və s.) formalarından ayırmaq niyyəti daşıyır.

Miqrasiya Məcəlləsində əmək miqrasiyasının anlayışı ilə yanaşı əməkçi miqrant anlayışı da nəzərdə tutulub: haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün qanuni əsaslarla bir ölkədən başqa ölkəyə miqrasiya edən fiziki şəxs.²⁸

Miqrasiya Məcəlləsinin IV bölməsi qanuni miqrasiyanın və, konkret olaraq, əmək miqrasiyasının bütün əsas aspektlərini əhatə edir:

- 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyətli hər bir əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs iş icazəsi aldıqdan sonra Azərbaycan Respublikasında işləyə bilər;
- İş icazəsi Azərbaycan Respublikasının ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə Miqrasiya Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş qaydada verilən icazədir;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün iş icazəsi almış əcnəbiyə və vətəndaşlığı olmayan şəxsə müvəqqəti yaşamaq üçün icazə verilir;
- İş icazəsi alınmadan əcnəbilərlə əmək müqaviləsinin bağlanılmasına yol verilmir.

Miqrasiya Məcəlləsinə əsasən işəgötürən əcnəbi üçün iş icazəsinin əldə olunması prosesində əsas rollardan birini oynayır. Bu Məcəllədə iş icazəsi üçün müraciət etmək məqsədilə tələb olunan sənədlər haqqında təfərrüatlı infomasiya nəzərdə tutulub. İş icazəsi almaq üçün işəgötürən Dövlət Miqrasiya Xidmətinə aşağıda verilən sənədləri təqdim etməlidir:

- nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən ərizə-anket;
- əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin pasportunun və ya digər sərhədkeçmə sənədinin surəti;
- əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin nəzərdə tutulan işi yerinə yetirmək üçün tələb edilən ixtisasa malik olduğunu təsdiq edən sənədin notariat qaydasında təsdiq olunmuş surəti;
- nəzərdə tutulan iş yeri üçün əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin cəlb edilməsi zəruriliyini əsaslandıran arayış;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisində başqa əsaslarla olan əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin Azərbaycan Respublikasının ərazisində qalmasına hüquq verən müvafiq sənədin surəti;
- işəgötürən:
- hüquqi şəxs olduqda – hüquqi şəxsin nizamnaməsinin və dövlət qeydiyyatı haqqında şəhadətnaməsinin notariat qaydasında təsdiq edilmiş surətləri;

²⁷ Miqrasiya Məcəlləsinin 3.0.9-cu maddəsi.

²⁸ Miqrasiya Məcəlləsinin 3.0.10-cu maddəsi.

- fiziki şəxs olduqda – fiziki şəxsin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədin və fiziki şəxsə verilmiş vergi ödəyicisinin uçota alınması haqqında şəhadətnamənin notariat qaydasında təsdiq edilmiş surətləri;
- əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən təhlükəli yoluxucu xəstəliklərin siyahısında nəzərdə tutulmuş xəstəlik virusu daşıyıcısı olmaması haqqında arayış.

Bu sənədlər yazılı və ya elektron müraciət formasında təqdim edilə bilər. Təqdim edilmiş sənədlərdə uyğunsuzluq və digər nöqsanlar aşkar edildikdə, Dövlət Miqrasiya Xidməti işəgötürənə bu barədə yazılı məlumat verir.

İş icazəsi ilə bağlı daxil olmuş müraciətlərə iyirmi iş günü ərzində baxılır. Dövlət Miqrasiya Xidməti Miqrasiya Məcəlləsinin 65.0.2-ci, 65.0.3-cü, 65.0.4-cü, 65.0.5-ci və 65.0.7-ci maddələrində göstərilən sənədlər haqqında məlumatları rəy verilməsi üçün Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə göndərir. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi daxil olmuş məlumatlara beş iş günü müddətində baxaraq (işəgötürənin işçi qüvvəsinə olan tələbatının yerli əmək ehtiyatları hesabına ödənilməsinin mümkün olub-olmaması ilə bağlı)²⁹ Dövlət Miqrasiya Xidmətinə rəy verir. Müvafiq rəyin qanunla nəzərdə tutulmuş müddət ərzində Dövlət Miqrasiya Xidmətinə bildirilməməsi iş icazəsinin verilməsinə etiraz olunmadığı kimi qəbul edilir (İş icazəsi bu icazəni almaq üçün dövlət rüsumunun ödənilməsinə təsdiq edən sənəd təqdim olunduqdan sonra işəgötürənə verilir).³⁰

İş icazəsi bir il müddətinə, əmək müqaviləsinin bir ildən az müddətə bağlanması nəzərdə tutulduqda isə həmin müddətə verilir. İş icazəsinin müddəti hər dəfə 1 ildən çox olmamaq şərti ilə uzadıla bilər. İş icazəsinin müddətinin uzadılması üçün işəgötürən iş icazəsinin müddətinin bitməsinə azı 30 gün qalmış müvafiq icra hakimiyyəti orqanına ərizə ilə müraciət etməlidir. İş icazəsinin müddətinin uzadılması üçün işəgötürən bu Məcəllənin 65.0.1-ci, 65.0.3-cü, 65.0.4-cü və 65.0.7-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş sənədləri təqdim etməlidir. İş icazəsinin müddətinin uzadılması Miqrasiya Məcəlləsinin 67-ci maddəsində müəyyən olunmuş qaydada həyata keçirilir. Əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs eyni işəgötürənin yanında başqa işə keçirildikdə onun üçün yeni iş icazəsi alınmalıdır. Hüquqi şəxsin yenidən təşkili (birləşmə, qoşulma, bölünmə, ayrılma, çevrilmə) zamanı da əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs üçün yeni iş icazəsi alınmalıdır. Əcnəbiyə və vətəndaşlığı olmayan şəxsə eyni işəgötürənin yanında başqa işə keçirilməsi ilə bağlı yeni iş icazəsi verildikdə, həmin iş icazəsinin müddəti əvvəlki iş icazəsinin müddətinin qüvvədə qalan hissəsindən çox olmamalıdır. Əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs eyni işəgötürənin yanında başqa işə keçirildikdə, Miqrasiya Məcəlləsinin 65.0.1-ci və 65.0.3-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş sənədlər, hüquqi şəxsin yenidən təşkili (birləşmə, qoşulma, bölünmə, ayrılma, çevrilmə) zamanı isə həmin Məcəllənin 65.0.1-ci və 65.0.6.1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş sənədlər müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təqdim edilir. Əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin eyni işəgötürənin yanında başqa işə keçirilməsi ilə bağlı yeni iş icazəsi verildikdə əlavə dövlət rüsumu ödənilmir. Əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin iş icazəsinin müddəti bitdikdə və ya əmək müqaviləsi vaxtından əvvəl pozulduqda, onu başqa işəgötürən yeni iş icazəsi almaqla öz yanında işə dəvət edə bilər. İşəgötürən tərəfindən əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxsə eyni vaxtda iki iş icazəsinin alınması qadağandır. Əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslə işəgötürən arasında bağlanmış əmək müqaviləsi vaxtından

²⁹ Milli əmək bazarını müdafiə etmək məqsədilə nəzərdə tutulan iş yeri üçün əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin cəlb edilməsi zəruriliyinin işəgötürən tərəfindən əsaslandırılması tələb olunur.

³⁰ Müxtəlif növ iş və yaşayış icazələri üçün nəzərdə tutulmuş dövlət rüsumlarının məbləği Dövlət Miqrasiya Xidmətinin saytında verilir: <https://migration.gov.az/cat.php?scatid=070&lang=en>

əvvəl pozulduqda, işəgötürən bu barədə 5 iş günü ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat verməlidir. Əmək müqaviləsi vaxtından əvvəl pozulduqda, şəxsə verilmiş iş icazəsi öz qüvvəsini itirir.. Əmək müqaviləsi vaxtından əvvəl pozulduqda və əməkçi miqrantın Azərbaycan Respublikasında qalması üçün başqa əsas olmadıqda, o, 10 iş günü müddətində Azərbaycan Respublikasının ərazisini tərk etməlidir.

Aşağıda sadalanan hallarda iş icazəsinin verilməsindən imtina edilir:³¹

- Miqrasiya Məcəlləsinin 65-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş sənədlər təqdim edilmədikdə;
- təqdim edilən sənədlər saxta olduqda, onlarda qeyri-dəqiq və ya təhrif olunmuş məlumatlar olduqda;
- işə cəlb olunması nəzərdə tutulan əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin 18 yaşı tamam olmadıqda;
- əmək miqrasiyası kvotası dolduqda;
- əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş yoluxucu xəstəliklərin daşıyıcısı olduqda;
- əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxs cəlb olunduğu işin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan ixtisasa və ya iş təcrübəsinə malik olmadıqda;
- işəgötürənin işçi qüvvəsinə olan tələbatının yerli əmək ehtiyatları hesabına ödənilməsi mümkün olduqda.

İşəgötürən iş icazəsinin verilməsindən imtinaya əsas olmuş hallar aradan qalxdıqdan sonra iş icazəsi almaq üçün yenidən müraciət edə bilər. İşəgötürən əcnəbinin ölkədə qanuni əsaslarla qaldığı və ya yaşadığı müddətdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına yenidən müraciət edə bilər.

Dövlət Miqrasiya Xidməti nəzarət qaydasında əcnəbilərdən və vətəndaşlığı olmayan şəxslərdən işçi qüvvəsi kimi istifadə edilməsini tənzimləyən normativ hüquqi aktlara və Miqrasiya Məcəlləsinin tələblərinə riayət edilməsini yoxlayır.

Milli qanunvericilik (Miqrasiya Məcəlləsi) aşağıda verilən kateqoriyalara aid əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər üçün iş icazəsinin tələb olunmadığını nəzərdə tutur:³²

- Azərbaycan Respublikasının ərazisində daimi yaşamaq üçün icazəsi olanlara;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisində sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olanlara;
- diplomatik nümayəndəliklərdə və konsulluqlarda işləyənlərə;
- beynəlxalq təşkilatlarda işləyənlərə;
- beynəlxalq müqavilələr əsasında yaradılmış təşkilatların rəhbərlərinə və onların müavinlərinə;
- müvafiq icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən işə cəlb edilənlərə;
- kütləvi informasiya vasitələrinin Azərbaycan Respublikasında akkreditə olunmuş əməkdaşlarına;
- Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində xidmət etmək və ya işləmək üçün dəvət olunmuş hərbi qulluqçulara və mütəxəssislərə;
- müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi fəaliyyət sahələri üzrə il ərzində doxsan gündən çox olmayan müddətdə Azərbaycan Respublikasında ezamiyyətdə olanlara;

³¹ Miqrasiya Məcəlləsinin 66-cı maddəsi.

³² Miqrasiya Məcəlləsinin 64-cü maddəsi.

- Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi fəaliyyət sahələri üzrə işlərin görülməsi və ya xidmətlərin göstərilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və ya Azərbaycan Respublikasında təsis edilmiş hüquqi şəxslər tərəfindən dəvət edilmiş müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi kateqoriyaya aid mütəxəssislərə;
- dənizçilərə;
- ali təhsil müəssisələrində mühazirə kurslarının oxunması üçün dəvət edilən professor-müəllim heyətinə və mühazirəçilərə;
- incəsənət işçilərinə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanında dövlət qeydiyyatından keçmiş idman klublarına iş dəvət olunan məşqçilərə və idmançılara;
- dövlət qeydiyyatına alınmış dini qurumlarda peşəkar dini fəaliyyətlə məşğul olanlara;
- xarici hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasındakı filial və nümayəndəliyinin rəhbərləri və onların müavinlərinə;
- Azərbaycan Respublikasında təsis edilmiş və təsisçisi və ya təsisçilərdən ən azı biri xarici hüquqi və ya fiziki şəxs olan hüquqi şəxslərin rəhbərləri və onların müavinlərinə;
- Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ilə nikahda olanlara, bu şərtlə ki, həmin vətəndaş Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olsun;
- qaçqın statusunun verilməsi üçün vəsatət verən, qaçqın statusu almış və ya siyasi sığınacaq verilmiş şəxslərə;
- himayəsində 18 yaşına çatmamış və ya I qrup əlil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olanlara;
- müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilən hallarda əmək fəaliyyətinə cəlb olunan şəxslərə.

Yuxarıda qeyd olunan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının ərazisində əməkçi miqrantlar üçün nəzərdə tutulmuş illik kvotalar nəzərə alınmadan əmək fəaliyyətinə başlaya bilərlər.

Təvsiyələr

Əmək immiqrasiyası proseslərinin təkmilləşdirilməsi üçün aşağıda verilən təvsiyələr nəzərə alın bilər:

1. Artıq yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Miqrasiya Məcəlləsi və digər qanunvericilik aktları ilə bağlı ümumi təvsiyə bu cür hüquqi sənədlərdə "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı" terminini deyil, onun yerinə yetirilməsinə məsuliyyət daşıyan orqanın adını birbaşa göstərməkdən ibarətdir. Qanunvericilik aktları onların yerinə yetirilməsinə məsuliyyət daşıyan hakimiyyət orqanlarını müəyyən edən ölkə prezidentinin müvafiq fərmanları ilə təsdiq edilsə də (Miqrasiya Məcəlləsi ilə əlaqədar Dövlət Miqrasiya Xidmətinin qeyd olunması kimi), həmin orqanların müvafiq qanunvericilik aktında da birmənalı şəkildə göstərilməsi dürüstlüyü təmin edir;
2. (Müxtəlif səbəblərə görə) əmək müqaviləsi və iş icazəsi etibarsız hesab edildikdə, əcnəbi işçi on iş günü müddətində Azərbaycan Respublikasının ərazisini tərk etməlidir. Başqa iş tapmaq və iş icazəsinin və yaşamaq üçün icazənin müddətini artırmaq məqsədilə əcnəbi işçinin ölkə ərazisində daha uzun müddətə (məsələn, üç

- ay) qalması imkanı nəzərdən keçirilməlidir. Bu Azərbaycan Respublikasında inteqrasiya proseslərinin həyata keçirilməsinə dəstək verə bilər;
3. Fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan işçilərin, habelə ezam edilmiş əməkdaşların vəziyyətini tənzimləyən müddəalar Miqrasiya Məcəlləsinə daxil edilməlidir. Əməkdaşın xarici şirkətin Azərbaycan Respublikasında yerləşən filialına işləmək üçün göndərilməsi və ya daxili korporativ saziş əsasında belə bir filialda başqa vəzifəyə keçirilməsi halları nəzərə alınmalıdır. Bu cür əmək fəaliyyətini yerinə yetirmə, müvafiq iş/yaşayış icazəsi üçün müraciət etmə və, əgər mümkündürsə, həmin icazənin alınmasının tələb edilməməsi hallarını tənzimləyən prosedurlar tətbiq edilə bilər;
 4. Bu hesabat hazırlandığı zaman Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin strukturuna daxil olan Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin fəaliyyəti müvəqqəti olaraq dayandırılmışdır. Ekspertlərlə keçirilən görüşlərdə iştirak etmiş müxtəlif əməkdaşlar bu Xidmətin fəaliyyətində islahatların aparılması zərurətini vurğulamışdılar. Əmək miqrasiyası sahəsində əmək müfəttişlərinin fəaliyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir, çünki əmək şəraitinin monitorinq edilməsi əməyin istismarı və insan alveri hallarının qarşısının alınmasına şərait yaradır. Bununla əlaqədar olaraq, müvafiq islahatları həyata keçirdikdən və yeni fəaliyyət istiqamətləri müəyyən etdikdən sonra bu Xidmətin işinin bərpa edilməsi vacib bir məsələ hesab olunmalıdır.

3.2. Əmək emiqrasiyası

Azərbaycan Respublikasının “Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında” Qanununa əsasən ölkə vətəndaşları sərbəst surətdə ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək hüququna malikdirlər. Bu hüquq Miqrasiya Məcəlləsində nəzərdə tutulan hallarda müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər. Azərbaycan Respublikasından gedən və Azərbaycan Respublikasına gələn bütün şəxslər “Giriş-çıxış və qeydiyyat” İdarələrarası Avtomatlaşdırılmış Məlumat Axtarış Sistemi vasitəsilə qeydiyyatla alınır.

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının xarici ölkədə əmək fəaliyyəti Miqrasiya Məcəlləsi ilə tənzimlənir. Məcəllənin IV bölməsi 10-cu fəslə nəzərdə tutur ki, 18 yaşına çatmış Azərbaycan Respublikası vətəndaşları xarici ölkələrdə haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul ola bilərlər.

Miqrasiya Məcəlləsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı xarici hüquqi və ya fiziki şəxsin birbaşa dəvəti, Azərbaycan Respublikasında dövlət qeydiyyatından keçmiş hüquqi şəxslərin vasitəçiliyi ilə və ya fərdi qaydada xarici ölkələrdə işə düzələ bilər. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları xarici ölkələrdə haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olduqda, təyinat ölkələrinə gəldikdən sonra bir ay müddətində Azərbaycan Respublikasının həmin ölkədəki diplomatik nümayəndəliyində və ya konsulluğunda qeydiyyatdan keçməlidirlər (həmin ölkədə diplomatik nümayəndəlik olmadıqda müvafiq sənədlər poçt vasitəsilə Bakıya Xarici İşlər Nazirliyinə göndərilməlidir). Hüquqlarının dövlət tərəfindən müdafiəsinin təmin edilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası vətəndaşları xaricdə işləmələri barədə rəsmi sənədi müvafiq diplomatik nümayəndəliyə təqdim etməlidirlər.

Bəzi hallarda Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları xaricdə işə düzəlmək barədə təkliflər əldə etmək üçün vasitəçi xidmətlərdən istifadə edə bilərlər. Bu cür xidmətlər yalnız hüquqi şəxslər tərəfindən göstərilə bilər. Bununla belə, yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanından razılıq (lisenziya) almış hüquqi şəxslər bu sahədə fəaliyyət göstərə bilərlər. Bu cür lisenziyanın verilməsi barədə qərar (dövlət rüsumu ödənildikdən sonra) beş iş günündən çox olmayan müddət ərzində qəbul olunmalıdır. Sözügedən lisenziyanın müddəti Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən uzadıla, qüvvəsi müvəqqəti dayandırıla və ya ləğv edilə bilər. Rəsmi qaydada təsdiq edilmiş vasitəçilik fəaliyyətini həyata keçirən hüquqi şəxslərin göstərdikləri xidmətə görə vətəndaşlardan rüsum almalarına yol verilmir. Gələcək əməkçi miqrant adından bağlanmış bütün müqavilələrdə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının sosial müdafiəsinin təmin olunması nəzərdə tutulmalıdır. Hökumət təşkilatları bu sahədə bütün zəruri tələblərin yerinə yetirilməsinə nəzarəti həyata keçirirlər.

Bu kontekstdə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı məsələsinə xüsusi diqqətin yetirilməsi təklif olunur, baxmayaraq ki, bu məsələnin qanuni emiqrasiya mövzusunda birbaşa aidiyyəti yoxdur. “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18 maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikası vətəndaşının digər dövlətin vətəndaşlığını könüllü əldə etməsi Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığının itirilməsi üçün əsas hesab edilir (“Vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması haqqında” 1961-ci il 30 avqust tarixli Konvensiyanın müddəaları nəzərə alınmaqla). Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxsin ikili vətəndaşlığı olduqda (Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığı ilə yanaşı, digər dövlətin (dövlətlərin) vətəndaşı olduqda) həmin şəxsin xarici dövlətin vətəndaşlığına mənsubiyyəti, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq müqavilələrində nəzərdə tutulmuş və ya Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə müvafiq surətdə həll edilmiş hallar istisna olmaqla tanınmır və xarici dövlətin vətəndaşlığını qəbul etmiş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı müəyyən

vaxt ərzində bu barədə məlumatı müvafiq icra hakimiyyəti orqanına vermədiyi təqdirdə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyır.

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının bu sahədə boşluqlar tapmaq cəhdləri ilə əlaqədar dövlət orqanları bir çox çətinliklərlə üzləşirlər. Məsələn, ehtə hallar baş verir ki, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı eyni zamanda başqa dövlətin vətəndaşı olması barədə dövlət orqanlarına nəinki məlumat vermir, hətta Azərbaycan Respublikasına viza ilə gəlmək üçün digər ölkənin ona verdiyi pasportdan istifadə edir (baxmayaraq ki, o Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı kimi Azərbaycan Respublikasına viza tələb olunmayan qaydada gəlmək hüququna malikdir). Belə bir hal aşkar edildiyi zaman yaranan problem ondan ibarətdir ki, dövlət orqanları dərhal (hava limanlarında və s.) müvafiq cəza tətbiq etmək imkanına malik deyillər.

Tövsiyələr

Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının (qanuni, habelə müvəqqəti kanallar vasitəsilə) əmək emiqrasiyasını və ticarət mobilliyini dəstəkləmək məqsədilə aşağıda verilən tövsiyələr nəzərə alınə bilər:

Mövcud və həyata keçirilməsi tələb olunan təcrübə ilə əlaqədar olaraq:

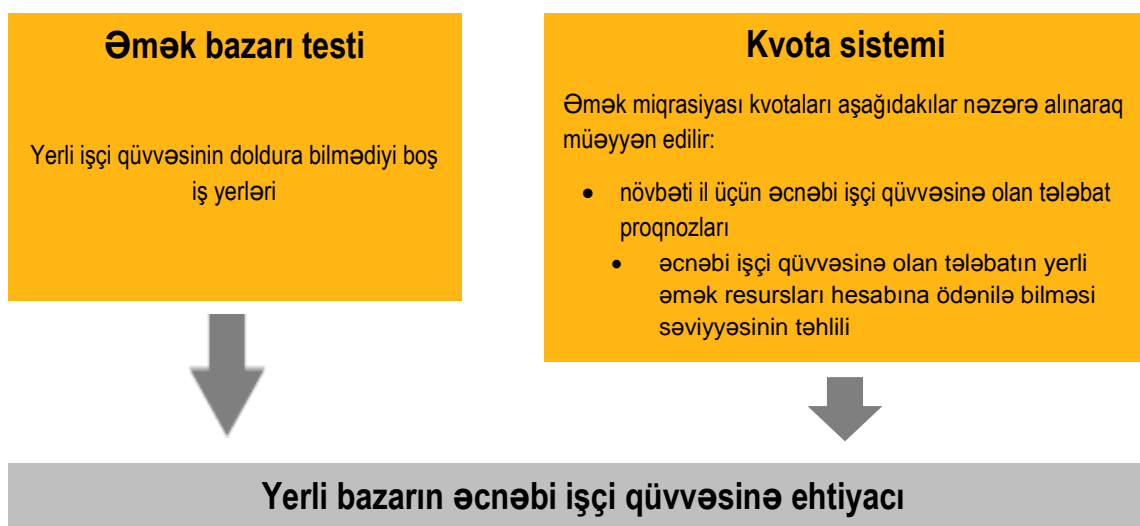
1. Azərbaycan Respublikasının müvafiq təyinat ölkələrindəki səfirliklərində və konsulluqlarında Azərbaycandan olan miqrantlar üçün həmin ölkələrin hüquqi prosedurlarına dair qısamüddətli kurslar (və ya digər məsləhət yönümlü tədbirlər) təşkil etmək, həmçinin qanunvericilikdə edilmiş dəyişikliklər barədə məlumatları təxirəsalınmadan (məsələn, səfirliklərin, konsulluqların və diaspor təşkilatlarının internet saytları və "Facebook" səhifələri vasitəsilə) təqdim etmək. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının sayının çox olduğu ölkələrdə bu cür faydalı xidmətlərin göstərilməsini təmin etmək;
2. İkili vətəndaşlıq məsələləri ilə əlaqədar olaraq (məsələn, Azərbaycan diasporunun çoxsaylı olduğu) müəyyən ölkələrlə, ikili vətəndaşlığın tanınması məsələsinin keçid dövrü üçün bir variant kimi nəzərdən keçirilməsi təklif olunur. Bu məsələ ilə bağlı başqa bir tədbir Azərbaycan Respublikası vətəndaşının digər ölkənin vətəndaşı olması barədə məlumatın müvafiq dövlət orqanına verməməsinə görə qanunvericilikdə cinayət məsuliyyətinin deyil inzibati cəzanın nəzərdə tutulmasından ibarət ola bilər. Təklif olunan bu iki tədbir ikili vətəndaşlığı olan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının "gizli qalmasına" son qoyub özləri barədə məlumatın müvafiq dövlət orqanına verməsi üçün əlverişli şərait yarada bilər.

3.3. Yerli əmək bazarında əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın müəyyən edilməsi

Azərbaycanda xüsusi bacarıqları müəyyənləşdirmək və onlara tələbatı proqnozlaşdırmaq üçün hərtərəfli sistemin inkişaf mexanizmi hələ də davam edir. Əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın bəzi mexanizmləri milli qanunvericilikdə tətbiq olunsada, normativ baza və praktika arasında hələ də boşluqlar mövcuddur. Prosedurlarda şəffaflığın olmaması, miqrasiya və əmək bazarı ilə bağlı etibarlı məlumatın çatışmazlığı və əsas əlaqədar tərəflərin arasında koordinasiyanın olmaması problemlərin yaranmasına səbəb olur.

Azərbaycan Respublikası kvota sistemi ilə tamamlanan əsaslı əmək bazarı testi əsasında tənzimlənən məhdudlaşdırıcı və daha çox əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatı əsaslanan əmək miqrasiyası sistemində malikdir. Əmək bazarı testi və kvota sistemi Azərbaycanda əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın müəyyənləşdirilməsi üçün hazırkı sistemi formalaşdırır.

Cədvəl 1: Əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın müəyyənləşdirilməsi mexanizmləri (hazırda qanunvericilikdə tətbiq olunur)

Əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın müəyyənləşdirilməsi üçün bəzi elementlər milli qanunvericilikdə tətbiq olunsada, onları icra etmək əməliyyat mexanizmləri və prosedurları aydın deyil.

Əmək bazarı testi yerli əmək bazarı haqqında məlumatı əldə etmək üçün hökumətin istifadə etdiyi vasitələrdən biridir. Prosedur əsasında konkret vəzifədə işləyə bilən yerli işçi qüvvəsinin çatışmazlığı təsdiq və ya inkar olunur. Bu o deməkdir ki, yerli işxətlər iş yerinin tələblərinə cavab vermirsə, əcnəbi üçün işəgötürənə iş icazəsi almaq imkanı verilir.

MM-də birbaşa əmək bazarı testinə toxunulmasada, 61.2-ci maddəsində deyilir ki, əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaları üçün əsas şərtlər bunlardır:

- İş yerinin tələblərinə cavab verən peşə hazırlığına və ya ixtisasa malik Azərbaycan Respublikası vətəndaşının iddia etmədiyi boş iş yerlərinin mövcudluğu

- Məşğulluq xidməti orqanları tərəfindən işəgötürənlərin işçi qüvvəsinə olan ehtiyaclarını yerli əmək ehtiyatları hesabına təmin etmək imkanının olmaması.

Əmək bazarı testinin necə həyata keçirilməsi barədə ümumi qəbul olunmuş prinsiplər mövcud deyil, lakin aydındır ki, prosedur daha şəffaf, proqnozlaşdırırla bilən və anlaşılıqlı olmalıdır. Hal-hazırda əmək bazarı testinin həyata keçirilmə qaydası aydın şəkildə hüquqi-normativ bazada əks olunmur. İşəgötürən/potensial əcnəbi işçi və DMX arasında aydın vəzifələr/öhdəliklər/məsuliyyət bölgüsü yoxdur. Nə əmək bazarı testinin proseduru, nə də ki vaxt çərçivələri aydın şəkildə göstərilmişdir.

Kvota sistemi Azərbaycan Respublikası ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmaları nəzərdə tutulan əcnəbilərin sayının son həddidir. Azərbaycanda əcnəbi işçi qüvvəsi üzrə əmək miqrasiyası kvotasını müəyyənləşdirmək üçün yerli əmək bazarının ehtiyaclarını təhlil etmək və proqnozlaşdırmaq məqsədilə institusional çərçivə mövcuddur. MM-ə uyğun olaraq (Maddə 51.5) iş icazəsinin verilməsi əmək miqrasiyası kvotası çərçivəsində həyata keçirilir. MM -də həmçinin deyilir ki, kvota yerli əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi və əmək miqrasiyası proseslərinin tənzimlənməsi sahəsindəki işlərin səmərəliliyinin artırılması məqsədi ilə tətbiq edilir. Kvota daxili əmək bazarının vəziyyəti, işçi qüvvəsinə tələbat, iş yerinin tələblərinə cavab verən peşə hazırlığına və ixtisasa malik Azərbaycan Respublikası vətəndaşının iddia etmədiyi boş iş yerlərinin mövcudluğu, məşğulluq xidməti orqanlarının işəgötürənlərin işçi qüvvəsinə olan ehtiyaclarını yerli əmək ehtiyatları hesabına təmin etmək imkanı, habelə yüksək ixtisaslı əcnəbi mütəxəssislərin cəlb edilməsi zəruriliyi nəzərə alınmaqla müəyyən edilir (Maddə 51.6).

Əmək miqrasiyası kvotası ilə bağlı təkliflərin hazırlanmasına dair əsas prinsiplər Nazirlər Kabinetinin 124 sayılı, 14 mart 2016-cı il tarixli "Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi Qaydalarına" dair Qərarına uyğun olaraq müəyyən edilmişdir. Sərəncamda həmçinin bildirilir ki, növbəti il üçün kvota ilə bağlı təkliflər əcnəbi işçi qüvvəsi tələbatı proqnozlarına uyğun yaradılmalıdır. Azərbaycan Respublikasında əcnəbilərin əmək kvotasının müəyyən edilməsi üzrə Komissiya proqnozunu hazırlanmasına görə məsuliyyət daşıyır. Komissiya Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin, İqtisadiyyat Nazirliyinin, Xarici İşlər Nazirliyinin, Təhsil Nazirliyinin, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin və ARDNŞ-in nümayəndələrindən ibarətdir. Xarici əmək bazarı tələbatı üzrə proqnozu hazırlamaq üçün cəlb edilən qurumlar Komissiyaya ölkənin makroiqtisadi və əmək bazarının inkişafı, yerli əmək ehtiyatları, iş icazəsi almış əcnəbi vətəndaşların sayı, yaxud onların sayının artırılmasının planlaşdırılması, əvvəl təsdiq edilmiş kvotanın yerinə yetirilməsi, eləcə də işəgötürənlərin əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatları barədə hesabat və məlumatlar təqdim edirlər. Məlumat ƏƏSMN tərəfindən ümumiləşdirilir və təhlil edilir.

Əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın proqnozlaşdırılması və əmək miqrasiyası kvotasının yaradılması üçün əsas *informasiya mənbəyi növbəti il üçün əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbata dair* hesabatın hazırlanmasıdır. Məlumat ildə bir dəfə DMX-ya əcnəbi işçiləri işə cəlb etmək istəyən işəgötürənlər tərəfindən təqdim olunur. Hesabat sektor və peşələr üzrə növbəti il üçün əcnəbi işçi tələbatının proqnozunu verir. Ümumiyyətlə, təxminən 500 işəgötürən bu hesabatları DMX-ə təqdim edir. Bu Azərbaycanda böyük sayda qanunsuz əmək fəaliyyəti ilə bağlı ola bilər. Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyasından verilən məlumata görə, əhalinin təxminən 60%-i müvafiq əmək müqaviləsi olmadan işləyir ya da düzgün olmayan müqavilələr (həmçinin AHTK ilə keçirilən ekspert görüşündə təsdiqlənib) bağlayırlar. Bu, isə öz növbəsində

toplanmış məlumatın əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatı tam olaraq göstərib-göstərmədiyi barədə şübhə yaradır.

Ümumiyyətlə, "Əmək miqrasiyası kvotasını müəyyən edilməsi Qaydaları" əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın və kvotanın müəyyənləşdirilməsi prosesinin proqnozlaşdırılmasına cəlb edilən qurumların daşdıqları məsuliyyəti müəyyən edir. Lakin başlıca problem əsas tərəflər arasında əlaqələndirmə və məlumat mübadiləsinin olmamasıdır: proses natamam görünür və həmişə şəffaf olmur, eləcə də cəlb edilən tərəflərin özlərinə də anlaşılan görünür.

Bundan əlavə, proqnozları hazırlamaq üçün yuxarıda qeyd edilən hesabatların və məlumatların təhlilinin hazırlanması barədə metodologiyaya dair məlumat çatışmazlığı var. Sənədlərin və proqnoz-məlumatların əksəriyyəti daxili istifadə üçün nəzərdə tutulub və ictimaiyyətə əlçatan deyil. Ümumilikdə, bu prosesin etibarlılığını şübhə altına qoyur.

ƏƏSMN etiraf edir ki, kvotanın müəyyənləşdirilməsi prosesində çətinliklər mövcuddur: proqnozlaşdırma metodologiyasını təkmilləşdirmək zəruridir. Prioritetlərdən biri orta və uzunmüddətli perspektivdə əmək bazarı ehtiyaclarını (əcnəbi işçi qüvvəsi də daxil olmaqla) müəyyən etməyə kömək edən metodologiyanın işlənilməsi və hazırlanmasıdır.

Orta və uzunmüddətli proqnoz-məlumatlara tələbat əcnəbi işçi qüvvəsinə tələbatın faydalı, təfəssilatlı, etibarlı təhlilləri/proqnozları və əldə edilmiş bilikləri miqrasiya siyasəti/miqrasiya kvotasına daxil etmək arasında nisbətən qısa müddəti asanlaşdırır: Orta və uzunmüddətli proqnozlar müəyyən edilmiş vaxt məhdudiyyətlərində kömək edir, lakin onlar adətən təfəssilatlı olmur və daha keyfiyyətli məlumatlarla zənginləşdirilməlidir. Bu işə, əlavə vaxt tələb edir və müəyyən edilmiş vaxt məhdudiyyətlərində çətinlik yaradır.

Digər vacib məsələ rəsmi statistikaya etibarın az olmasıdır. Qanuni/əmək miqrasiyasına cavabdeh əksər qurumlar əmək bazarı və miqrasiya ilə əlaqədar etibarlı statistikaya əlverişliliyin problemliliyini vurğulamışlar. Bu işə, öz növbəsində əmək bazarı ilə bağlı vəziyyətə dair aydın təsəvvür əldə etmək, habelə etibarlı proqnozlar hazırlamaqda çətinliklər yaradır.

Gələcəyə yönələn səmərəli əmək bazarı siyasəti (eləcə də, əmək miqrasiyasının idarə olunması), və bacarıqların inkişafı üçün iki xüsusi önəmli mexanizm mövcuddur:

1. Bacarıqların proqnozlaşdırılması və əmək bazarı məlumat sistemləri (bacarıq ehtiyaclarını erkən aşkar edilmək üçün);
2. Siyasətin əmək bazarı ehtiyaclarına və milli inkişaf strategiyasına uyğun gəlməsini təmin edən prosesi əlaqələndirmək üçün sosial dialoq.

Hər iki mexanizm Azərbaycanda təkmilləşdirilə bilər. Bu yaxınlarda Azərbaycanda üçtərəfli sosial dialoq üçün platforma yaradılmışdır. Sosial tərəfdaşlar (Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası və Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası) və hökumət arasında əməkdaşlıq hələ də zəifdir.

Önəmli məsələlərdən biri tədqiqat potensialının olmamasıdır: əmək bazarı barədə araşdırmaların əksəriyyəti ya beynəlxalq təşkilatlar, ya da tədqiqat mərkəzləri tərəfindən aparılır. Tədqiqat fəaliyyətləri sistematik xarakter daşımır və kompleks yanaşma ilə həyata keçirilir. Müxtəlif informasiya resurslarına çıxışı olan və bacarıqlara olan tələbatı təhlil etmək üçün fərqli üsul və metodlardan istifadə edən yerli tədqiqatçılar/qruplar/şəbəkələr yoxdur və ya çox azdır.

TövsİYələr

Əmək bazarı ilə bağlı təhlilləri təkmilləşdirmək və əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatı müəyyənləşdirmək üçün müxtəlif sahələrdə aşağıdakı tədbirləri nəzərdən keçirmək lazımdır:

1. Əmək bazarı testinə dair prosedurun təkmilləşdirilməsi:
 - Əmək bazarı testinə dair prosedurun dəqiq izahı təmin edilməlidir;
 - Əmək bazarı testini edən işəgötürən və ya işçi üçün aydın şərtlər, vəzifələr və tələblər müəyyən edilməlidir;
 - Vakansiyaları Dövlət Məşğulluq Xidmətində qeydiyyatdan keçirmək tələbi tətbiq edilməli və Dövlət Məşğulluq Xidmətinin potensialı gücləndirilməlidir;
 - Əmək bazarı testinin yoxlanılma mexanizmi işlənilib hazırlanmalıdır;
 - Əmək bazarı testi üçün dəqiq vaxt çərçivəsi müəyyən edilməlidir.
2. Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi çərçivəsində əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın müəyyən edilməsi prosesinin təkmilləşdirilməsi:
 - Əlaqədar qurumlar arasında daxili məlumat mübadiləsi və koordinasiya sadələşdirilməlidir;
 - Sosial tərəfdaşlar və Əcnəbilərin əmək kvotalasının müəyyən edilməsi Komissiyası arasında əməkdaşlıq mexanizmləri sosial tərəfdaşların bu Komissiyada geniş təmsil olunması ilə təmin edilməlidir;
 - Komissiyanın təqdim etdiyi əcnəbi işçi qüvvəsinə dair proqnoz geniş ictimaiyyətə və ya ən azı sosial tərəfdaşlara (qisamüddətli əmək bazarı ehtiyacları üçün açıq müzakirəyə şərait yaratmaq məqsədilə) əlçatan olmalıdır.
3. Əmək bazarı və miqrasiya ilə bağlı məlumatların keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsi:
 - Əmək bazarı ilə bağlı məlumatların keyfiyyətini və onlara çıxışı təkmilləşdirmək üçün Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin potensialı gücləndirilməlidir;
 - Qeydiyyatda olan işsizlər və vakansiyalar haqqında daha geniş statistik məlumatları təmin etmək üçün məlumatların toplanılması və Dövlət Məşğulluq Xidmətinin analitik potensialı gücləndirilməlidir;
 - Miqrasiya axınlarının uçotu və qiymətləndirmə prosesi müxtəlif inzibati reyestr və ya statistik məlumatların təhlili ilə təkmilləşdirilməlidir.
4. Əmək bazarına dair gələcək tələbatları qabaqcadan təxmin etmək üçün sistemin təqdim edilməsi:
 - Orta və uzunmüddətli əmək bazarı proqnozu üçün institusional/təşkilatı çərçivə və müvafiq vasitələr/metodologiya işlənilib hazırlanmalıdır;
 - Əmək bazarı/məşğulluq siyasətinin icrasına cavabdeh və əmək bazarı məsələlərinə dair müstəqil tədqiqat təşəbbüslərini/araşdırmaları dəstəkləyən hökumət qurumları daxilində əmək bazarının təhlili və tədqiqat potensialları gücləndirilməlidir;
 - Əmək bazarına dair gələcək tələbatlar haqqında proqnozların verilməsi prosesi və müzakirələrə sosial tərəfdaşlar/sectorlar/sənayelərin nümayəndələri aktiv cəlb edilməlidir. Sosial tərəfdaşlar və siyasəti hazırlayanlar arasında rəsmi əməkdaşlıq mexanizmləri yaradılmalıdır;

- Əmək bazarına dair tələbatların müəyyən edilməsində işəgötürənlərin rolu artırılmalıdır, məsələn, məsul orqanlarla birgə bu məsələ ilə bağlı daha çox müzakirələr, forumlar aparılmalıdır

3.4. Əmək miqrasiyası kvotasına dair ümumi nəticələr

Müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası miqrantlar üçün xeyli dərəcədə mənşə ölkəsi olmuşdur. Lakin, əvvəlki on il ərzində güclü iqtisadi artım tədricən onu əmək miqrantları üçün daha çox cəlbedici ölkəyə çevirmişdir. Rəsmi statistik məlumatlara görə, 2008-ci ildən miqrasiya axınları ləğv edilib və xalis miqrasiya səviyyəsi müsbət olub və son 3 il ərzində işsizliyin səviyyəsi aşağı 5% səviyyəsində qalıb³³. Son illər iqtisadi artımda azalmaya baxmayaraq, əmək bazarında təzyiq hələ də iqtisadi miqrantlar üçün mühüm amil olaraq qalır.

2010-ci ildə Azərbaycan yeni əmək miqrasiya axınının tənzimlənməsi üçün miqrasiya kvotası sistemi tətbiq etmişdir. Kvota sistemi iş icazəsi əsasında il ərzində ölkədə işə götürülə biləcək xarici vətəndaşların maksimal sayını müəyyən edir. Əmək miqrasiyası kvotası iki sənədlə tənzimlənir: Miqrasiya Məcəlləsi və "Əmək miqrasiyası kvotasının yaradılması Qaydaları".

MM-də qeyd olunur ki, əmək miqrasiyası kvotası yerli əmək ehtiyatlarından istifadənin və əmək miqrasiyası proseslərinin tənzimlənməsi sahəsində fəaliyyətlərin səmərəliliyinin artırılması üçün tətbiq olunur. Kvota sisteminin məqsədi daxili əmək bazarını qorumaqdan və yerli əmək ehtiyatlarından istifadə səviyyəsini artırmaqdan ibarətdir³⁴.

Əmək miqrasiyası kvotası sisteminin əmək miqrasiya axınlarının tənzimlənməsində güclü vasitə olmasına baxmayaraq, onun da əks göstəriciləri vardır. Sistem Azərbaycanın iqtisadi artımı üçün zəruri olan əmək resurslarını cəlb etməsi imkanlarını çətinləşdirə bilər. Məsələn, bu hal iqtisadi yenidənqurmanın sürətləndirilməsi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən sahələrdə yüksək ixtisaslı işçi qüvvəsinin cəlb edilməsi zamanı baş verə bilər. Hazırkı kvota sistemi əmək bazarının işçi qüvvəsinə artan tələbatın tənzimlənməsi imkanlarını məhdudlaşdırır və əmək bazarında durğunluğu artırır.³⁵ Bunun qarşısını almaq üçün kvotalar və əmək bazarının xarici işçi qüvvəsinə olan faktiki tələbatı arasında hər hansı uyğunsuzluq olmamalıdır. Lakin əmək tələbatının müəyyənləşdirilmə mexanizmi çərçivəsində mövcud olan metodoloji və potensial problemlər kvotanın düzgün səviyyədə qiymətləndirilməsini çətinləşdirir – kvota faktiki əmək bazarının əməkçi miqrantlara olan tələbatını az göstərə bilər.

Məsələn, Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı və Amerika Ticarət Palatası bildirir ki, kvotanın həcmi kifayət qədər deyil və bu, Azərbaycanda faktiki olaraq lazım olan işçi qüvvəsini işə cəlb edə bilməyən işgötürənlərin biznes maraqlarına mane olur.³⁶ DMX da təsdiq edir ki, adətən illik kvota dolur.

Bundan əlavə, hazırkı əmək miqrasiyası kvotası sistemi əcnəbi işçi qüvvəsinə olan tələbatın genişləndirilməsini nəzərə almır. Illik kvotaya təkə işə yeni işçilər üçün iş icazəsi deyil, həm də yenidən verilməli və ya müddəti uzadılmalı olan iş icazələrinə ehtiyacı olan şəxslər daxildir. Eyni zamanda, 2010-ci ildən etibarən əmək miqrasiyası kvotası əhəmiyyətli dərəcədə artmayıb: 2010-ci ildə ayrılmış kvota 9,870, 2016 ildə isə 9,480 təşkil etmişdir.

³³Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən: <http://www.stat.gov.az/source/labour/indexen.php>

³⁴ Əmək Miqrasiyası Kvotalarının Müəyyən edilməsi haqqında Əsasnamənin 1.3-ci maddəsi

³⁵ Zəhmət olmasa, daha ətraflı məlumat əldə etmək üçün 3.3-cü bəndə baxın

³⁶ "Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin heyətinin professional inkişafına dəstək" adlı Tvinning layihəsi, Boşluqların Təhlilinə dair Hesabat, 2013

Daha bir problem kvotanın yaradılması prosesi ilə bağlı şəffaflığın olmamasıdır. Rəqəmlərin müəyyən edilməsi prosesi və kvota sayına əməl edilməsinə dair prosedurların təkmilləşdirilməsi lazımdır. Bununla belə, xüsusən də əgər səviyyə faktiki tələblərindən aşağıdırsa, yaxud əgər məlumatların işlənməsi prosedurları tətbiqetməni ləngidirsə, bu daha çox çətinlik yaradır.

Əmək miqrasiya sisteminin əmək bazarlarında mövcud olan ehtiyaclara daha çox cavab verməsi üçün əməkçi miqrantlar üçün say həddi ləğv edilməli və tələbatın müəyyən etdiyi miqrasiya komponenti ilə əvəzlənməlidir. Tələbatın müəyyən etdiyi miqrasiya sisteminin bir çox üstünlükləri var. Ən bariz üstünlüyü onun sadəliyidir. Sistem əmək miqrasiyasının bütün formaları və bütün sahələr və peşələr üçün eynidir. Sistem həmçinin işəgötürənlər üçün böyük çevikliyi təmin edir: şirkətlər əmək tələbatın bütün formalarına tez bir zamanda cavab verə bilirlər.

Tələbatın müəyyən etdiyi miqrasiya sistemi qanuni kanallardan ibarət olmalıdır ki, işçilərin miqrasiyası bilavasitə işəgötürənlərin tələbatı və təşəbbüsləri ilə bağlı olmuş olsun. Lakin əmək miqrasiyası axınlarının idarə olunması üçün dövlət imkanlarını təmin etmək üçün konkret təminatlar yaradılmalıdır. Onlardan biri konkret peşələr üzrə işçi qüvvəsi qıtlığını ödəmək üçün əcnəbi mütəxəssislərin güzəştli şərtlərlə cəlb edilə biləcəkləri nadir peşələr siyahısına malik ola bilər. Əgər peşə nadir peşələr siyahısında varsa, bu o deməkdir ki, rəsmi olaraq mövcud iş yerlərini doldurmaq üçün bu peşəni bilən kifayət qədər rezident işçi yoxdur. Əmək miqrasiyası kvotası ilə bağlı təkliflərə oxşar olaraq, nadir peşələr siyahısına daxil olmaq üçün peşələr üzrə tövsiyələr hazırlana bilər, lakin bu tövsiyələr yalnız məhdud sayda olan peşələrə aid olmalıdır.

Nadir peşələr siyahısında olmayan peşəyə malik əməkçi miqrantı işə götürmək üçün işəgötürən üçüncü ölkənin miqrantını işə götürməzdən qabaq Azərbaycanda bu cür işçinin olub-olmadığını aydınlaşdırmaq üçün əmək bazarı testi tətbiq etməlidir. İşəgötürənlərin əcnəbi işçini işə götürməyi planlaşdırdığı vakant peşələr üçün əmək bazarı testinə əlavə olaraq əmək haqqının minimal həcmi müəyyən edilir.

Tövsiyələr

1. Əmək miqrasiya sistemini əmək bazarı tələblərinə cavab verən daha çevik sistem etmək üçün hazırkı kvota sistemi əmək bazarı test proseduru əsaslanmış daha mürəkkəb və tələbat-əsaslı əmək miqrasiyası mexanizmləri ilə əvəzlənə bilər;
2. Daha keyfiyyətli və hərtərəfli əmək bazarı testinin keçirilməsi:
 - Formal əmək bazarı testinin əlaqələndirilməsi və yoxlanması funksiyaları Dövlət Məşğulluq Xidmətinə həvalə edilməlidir;
 - İşəgötürən əcnəbi işçini işə götürməzdən qabaq əmək bazarı testini tətbiq etməlidir. Bu məqsədlə vakant yerlər üzrə elan verilməlidir və vakansiya elanı Dövlət Məşğulluq Xidmətinin internet sahifəsində və ya geniş ictimaiyyətin çıxışı olduğu oxşar yerlərdə yerləşdirilə bilər;
 - Əmək bazarı testi işəgötürənin üzərinə müəyyən müddət (yeni bir ay və ya on beş gün) üçün vakansiya elanı yerləşdirmək öhdəliyi qoymalıdır;
 - Məcburi minimum əmək haqqı səviyyəsi işəgötürən əcnəbi vətəndaşı işə götürməyi planlaşdıran zaman tətbiq edilməlidir. Minimal əmək haqqı səviyyəsi Hökumət tərəfindən müəyyən edilməli və bu peşələr və ya sahələr üzrə fərqlənməlidir (məsələn, konkret peşə növü və ya sənaye üzrə yerli işçinin orta əmək haqqının iki misində).
3. İxtisaslı işçi qüvvəsi qıtlığının aradan qaldırılması üçün azlıq təşkil edən peşə siyahısının tətbiq edilməsi:
 - Azlıq təşkil edən peşə siyahısına əcnəbi mütəxəssislərin əmək bazarı testinə tətbiq edilməyən və sürətli əmək bazarı testi proseduruna tətbiq olunacaq imtiyazlı şərtlərlə işə cəlb edildikləri peşələr daxil edilməlidir;
 - Hansı peşələrin azlıq təşkil edən peşə siyahısına daxil edilməli olacağını müəyyənləşdirmək üçün azlıq təşkil edən peşələrin müəyyən edilməsi üzrə müvafiq mexanizmlər yaradılmalıdır. Bu, azlıq təşkil edən peşə siyahısına yalnız Azərbaycanın orta və uzunmüddətli iqtisadi məqsədlərinə cavab verəcək böyük əhəmiyyətə malik yüksək ixtisas və peşələrin daxil edilməsi təmin edilməlidir;
 - Azlıq təşkil edən peşə siyahısına daxil edilməli olan peşələr üzrə tövsiyələrin hazırlanması üçün xüsusi komissiya yaradılmalıdır, və bu komissiya Hökumətin, işəgötürənlərin və həmkarlar ittifaqlarının nümayəndələrindən ibarət olacaq. Bu funksiyaları Əcnəbilər üçün əmək kvotasının müəyyən edilməsi üzrə Komissiya öz üzərinə götürə bilər.

4. Akademik mobillik (tədqiqatçılar və tələbələr)

Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi tələbə, elmi işçi, müəllim, alim və tədqiqatçıların ölkəyə girişinə zəmanət verir. Tələbələrin Azərbaycan Respublikasına gəlməsi və yaşaması Miqrasiya Məcəlləsi tərəfindən tənzimlənir. 45.0.9-cu maddədə qeyd olunur ki, əcnəbilərə Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti yaşamaq üçün icazə, onlar Azərbaycan Respublikasının ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində əyani formada və ümumtəhsil müəssisələrinə təhsil almaq üçün qəbul olunduğu hallarda təqdim olunur.

MM məcəlləsinə uyğun olaraq təhsil və elm məqsədi ilə ölkəyə gəlmək üçün adi giriş vizasını əldə etmək lazımdır. MM-in 27-ci maddəsində deyilir ki, elm və ya təhsil vizası bu sahədə Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarının, elmi-tədqiqat institutlarının, dövlət qeydiyyatından keçmiş təhsil müəssisələrinin vəsatəti əsasında elmi fəaliyyətlə məşğul olmağa, müvafiq konfrans, seminar və digər elmi tədbirlərdə iştirak etməyə, təhsil müəssisələrinə qəbul olunaraq təhsil almağa və ya ixtisas artırmağa gələn əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə verilir. Elm və ya təhsil vizası əsasında ölkədə qalma müddəti 90 günədək müəyyən olunur (MM bu 90 gün məhdudiyyəti üzrə - 180 və ya 360 gün - vaxt müddəti ilə bağlı məlumat təqdim etmir).

Elm və ya təhsil məqsədi ilə verilən viza ilə bağlı müraciət etmək üçün aşağıdakı sənədlər tələb olunur:³⁷

- Şəxsin Azərbaycan Respublikasında təhsil və yaşayışla bağlı xərcləri ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olduğunu təsdiq edən sənəd (Azərbaycan Respublikasında əcnəbinin və vətəndaşlığı olmayan şəxsin təhsili vətəndaşı olduğu və ya daimi qeydiyyatda yaşadığı ölkə tərəfindən maliyyələşdirilmədiyi halda);
- Ərizə forması (müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq olunan nümunə);
- Pasport, yaxud sərhədi keçmək üçün digər sənəd və onların əsas səhifələrinin surəti;
- Biometrik eyniləşdirmə tələblərinə uyğun 3x4 sm ölçüdə iki rəngli foto şəkil;
- Tibbi sığorta şəhadətnaməsinin surəti (əgər dəvət edən tərəf tibbi xidməti yerinə yetirməyibse);
- Viza verilməsi üçün dövlət rüsumu haqqının ödənildiyini təsdiq edən sənəd (rüsumlar ölkədən-ölkəyə dəyişir);
- Dəvətin müraciəti (dövlət qeydiyyatına dair şəhadətnamənin surəti - qeyri-hökumət təşkilatları üçün) və dəvətin səbəbini təsdiq edən sənəd.

Əgər söhbət iş icazəsindən gedərsə, qanunvericilik güzəştlər nəzərdə tutan aşağıdakı müddəaları təqdim edir:

- MM-in 64.0.10-cu maddəsinə uyğun olaraq, ali təhsil müəssisələrində mühazirə kurslarının oxunması üçün dəvət edilən professor-müəllim heyətindən və mühazirəçilərdən iş icazəsi almaq tələb olunmur;
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi Qaydasına" dair 124 sayılı, 14 mart 2016-cı il tarixli Qərarının 1.7-ci maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında MM üzrə iş icazəsi almaq tələb olunmayan əcnəbilər müəyyən olunmuş kvotadan kənar Azərbaycan Respublikası ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyətinə cəlb oluna bilərlər.

³⁷ MM-in 27-ci maddəsi

Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə uyğun olaraq, əcnəbi tələbələr ölkədə qaldıqları müddətdə işləyə bilməzlər.

Dövlət səviyyəsində, Azərbaycan Respublikası xaricdə elmi dərəcə alan vətəndaşlarını dəstəkləmişdir. Son təşəbbüslərdən biri də Xaricdə Təhsil Dövlət Proqramı (XTDP) olmuşdur. Bu proqram vasitəsilə Hökumət xarici universitetlərə müraciət edən Azərbaycanlı tələbələrə vəsait və təqaüd ayırmışdır. XTDP-də iştirak etmək üçün şərtlərdən biri tələbənin institutu bitirdikdən sonra Azərbaycana geri qayıtması olmuşdur. Hesabatın hazırlandığı dövrdə, proqramın ikinci mərhələsi Hökumət tərəfindən hələ də təsdiq edilməmişdir.

Əgər azərbaycanlı tələbə xaricdə təhsil alıbsa, Azərbaycana qayıtdıqdan sonra o nostifikasiya prosesini tamamlamaq və Azərbaycanda tanınan diplomu almaq üçün Təhsil Nazirliyinə yanaşmalıdır. Özəl biznesə malik işəgötürənlər işçilərindən xarici diplomun Azərbaycanda rəsmiləşdirildiyini təsdiq edən sübutu təqdim etməyi tələb etmirlər, əgər şəxs dövlət qulluğunda çalışmaq istəyirsə, o zaman diplomun nostifikasiyası tamamilə məcburidir.

Təvsiyələr

1. Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericiliyi ölkədə tədris proqramında təhsil alan əcnəbi tələbəyə işləməyə icazə verilməsi nəzərə alınmadığından, tələbələrə işləmək hüququ verilməsinin nəzərdən keçirilməsi tövsiyə olunur (ən azı təhsilin birinci ilindən sonra və məhdud vaxta: məsələn, tələbə üçün həftədə on saat və məzun üçün daha çox saat). Üçüncü ölkə vətəndaşlarının təhsil, şagird mübadiləsi, ödənişsiz təlim və ya könüllü xidmət məqsədləri üzrə Şuranın 2004/114/EC, 13 dekabr 2004-cü il tarixli Direktivində təsdiq edildiyi kimi, Avropa İttifaqı analoji təcrübəyə malikdir.
2. “Əmək miqrasiyası kvotasının müəyyən edilməsi Qaydalarına” uyğun olaraq Təhsil Nazirliyi növbəti il üçün ali, orta ixtisas və texniki peşə təhsil müəssisələrində ilkin peşə və ixtisas üzrə təhsillərini başa çatdırmağı qərara alan vətəndaşların sayı ilə bağlı məlumatları ən gec cari ilin 1 avqust tarixinədək Əcnəbilər üçün Əmək Kvotalarının Müəyyən edilməsi Komissiyasına təqdim edir. Azərbaycan Respublikasında əcnəbi tələbələrin təhsil aldıklarını, onların Azərbaycan dilini öyrənməli olduqlarını, Azərbaycan cəmiyyəti ilə ünsiyyət yaratdıqlarını nəzərə alsaq, bu halda onların ən azı məhdud vaxt müddətində işləmək imkanları olacaq, bütün bunlar onu göstərir ki, əcnəbi Azərbaycan diplomuna malikdir, Azərbaycan Respublikasında işləmək üçün onun işləmək hüququ, təcrübəsi və peşə bacarıqları vardır. Buna görə də, Təhsil Nazirliyinin növbəti il ali, orta ixtisas və texniki peşə təhsil müəssisələrində ilkin peşə və ixtisas üzrə təhsillərini başa çatdırmağı qərara alan vətəndaşların sayını deyil, həm də Azərbaycan Respublikasında təhsillərini başa çatdırmaqda olan və əmək tələbinə uyğun bilik və peşə bacarıqlarına malik əcnəbilərin sayı ilə bağlı məlumatları təqdim etməsi məqsədəuyğun olardı;
3. Həmçinin məqsədəuyğun olardı ki, gələcək üçün yüksək ixtisaslı işçi qüvvəsinin təmin edilməsinin bir hissəsi kimi, əcnəbi məzunlara iş imkanlarını müəyyən etmək və ya biznes fəaliyyətinə başlamaq üçün bir müddət (məsələn, üç və ya altı ay) qanuni şəkildə Azərbaycan Respublikası ərazisində qalmalarına icazə

verilsin. Tədqiqatçılar da elmi fəaliyyətlərini tamamladıqdan sonra bu imkana malik olmalıdırlar. Ola bilər ki, iş imkanlarını müəyyən etmək və ya biznes fəaliyyətinə başlamaq üçün icazənin verilməsi əmək bazarına hər hansı avtomatik çıxış hüququ verməsin. Aİ səviyyəsində bu təcrübə, üçüncü ölkə vətəndaşlarının tədqiqat, təlim, könüllü xidmət, şagird mübadiləsi proqramları və ya təhsil layihələri, ev işləri üzrə köməkçi məqsədlə ölkəyə gəlişləri və yaşamlarına dair şərtlərin təsbit edildiyi Avropa Parlamenti və Şurasının (EU) 2016/801 sayılı, 11 may 2016-cı il tarixli Direktivində nəzərdə tutulur.

4. Tədqiqatın aparılmasının bir neçə il çəkə biləcəyini nəzərə alaraq, ailəni qoruyub saxlamaq və mobilliyə imkan vermək üçün tədqiqatçının ailə üzvlərinə Azərbaycanda yaşamaq icazə verilməsi məqsəduyğun olardı. Avropa İttifaqının bu məsələ ilə bağlı təcrübəsi üçüncü ölkə vətəndaşlarına elmi-tədqiqat işlərini aparmaq və ailəni qoruyub saxlamaq və mobilliyə imkan vermək üçün onların ailə üzvlərinə tədqiqatçıya qovuşmaq icazəsi verən konkret prosedurun yer aldığı Şuranın 2005/71/EC sayılı, 12 oktyabr 2005-ci il tarixli Direktivi ilə tənzimlənir.
5. Xaricdə təhsil almaq üçün ölkəni tərk etmiş Azərbaycan vətəndaşlarına yardım etmək üçün Azərbaycana qayıtdıqdan sonra təhsil sertifikatı və diplomla bağlı qanunvericilikdə göstərilən və yerinə yetirəcəkləri prosedurlar barədə lazımi informasiya vasitəsinin (məsələn, onlayn, yaxud xaricdə diaspor təşkilatları və/və ya konsulluq şöbələri kimi müxtəlif qurum və təşkilatlar tərəfindən çap edilmiş və paylanmış) təmin edilməsi tövsiyə olunur;
6. Təhsil sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi və Azərbaycan vətəndaşlarına yardım göstərilməsi üçün diplom, sertifikat və digər rəsmi sənədlərin qarşılıqlı tanınması ilə bağlı digər ölkələrlə sazişlər bağlanması təklif olunur.

5. Ailənin birləşməsi

Miqrasiya Məcəlləsinə uyğun olaraq, əcnəbinin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin ailə üzvləri olaraq əcnəbinin və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin arvadı (əri), 18 yaşına çatmamış uşaqları, 18 yaşına çatmış əmək qabiliyyəti olmayan övladları və himayəsində olan valideynləri müəyyən olunmuşlar.³⁸ Azərbaycan qanunvericiliyi əcnəbinin 18 yaşdan yuxarı övladlarını avtomatik şəkildə onun ailə üzvü kimi tanımır.

MM həmçinin "yaxın qohum" anlayışının tərifini verir. Yaxın qohum – ata, ana, ər (arvad), övlad, qardaş, bacı və onların övladları, baba, nənə, babanın (nənənin) atası və anası, nəvə, qayınata, qayınana, qayın, baldız” kimi müəyyən olunur.³⁹

Ailə üzvləri ölkədə müvəqqəti və ya daimi yaşamaq hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti yaşayan şəxs MM-də nəzərdə tutulmuş yolla müvəqqəti yaşamaq üçün icazə alan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsdir, və Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan şəxs daimi yaşamaq üçün icazə alınan əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsdir.

MM ailə görüşməsi və birləşməsi prosedurlarını ətraflı təsvir etmir, bu da bu prosedurlara dair norma və qaydaların yaradılmasını qeyri-mümkün edir.

Daimi yaşayış icazəsi almaq üçün əcnəbi onun və ailə üzvlərinin (Azərbaycan Respublikasında olanlar) minimal ehtiyaclarını ödəyəcək səviyyədə vəsaitin mövcudluğunu təsdiq edən sənədi təqdim etməlidir. Əgər o kifayət qədər vəsaitə malik olmazsa, DMX daimi yaşayış üçün müraciət ərizəsini təmin etmir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ilə nigahda olan əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə Miqrasiya Məcəlləsinin müvafiq maddələrinə uyğun olaraq ölkə ərazisində müvəqqəti və daimi yaşamaq üçün icazələr verilir. Həmin şəxslər Miqrasiya Məcəlləsinin 64-cü maddəsində qeyd edilən kateqoriyaya aid olaraq, iş icazəsi almadan ölkə ərazisində haqqı ödənilən əmək fəaliyyəti ilə məşğul ola bilərlər.

Miqrasiya Məcəlləsinin 43-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında müvəqqəti olma müddəti (1) əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisində təcili müalicə olunmasına zərurət yarandıqda, (2) əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında yaşayan yaxın qohumları ağır xəstələndikdə və ya vəfat etdikdə, (3) xidməti zərurətlə əlaqədar Azərbaycan Respublikasına gəlmiş əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər tərəfindən nəzərdə tutulmuş işlərin başa çatdırılmadığına dair həmin şəxsləri ölkəyə dövt etmiş təşkilat tərəfindən əsaslandırılmış vəsatət verildikdə, eləcə də (4) həmin Məcəllənin 19.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda (nəqliyyatın hərəkətinə maneə olan təbii fəlakət baş verdikdə; avtonəqliyyat vasitəsinin (onun hissələrinin) sıradan çıxması, yaxud yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində təmirə ehtiyac yarandıqda (müvafiq sənəd təqdim edildikdə); Azərbaycan Respublikasının ərazisindən keçən şəxslər xəstələndikdə (bu halda keçidin davam etdirilməsinin xəstənin səhhəti üçün təhlükə törətdiyinə dair həkimin rəyi olmalıdır)) uzadılır.

³⁸ MM-in 3.0.11-ci maddəsi

³⁹ MM-in 3.0.12-ci maddəsi

Tövsiyələr

MM üçün ümumi tövsiyələr bunlardır:

1. Ailə birləşməsi prosedurlarının aydın şəkildə müəyyən edilməsi;
2. "Yaxın qohum" anlayışı tətbiqinin genişləndirilməsinin nəzərdə tutulması (yəni, uşağın müraciətçi şəxsin həyat yoldaşı ilə ümumi nikahından olmadığı hallar və s.).

6. Viza siyasəti

MM vizanın növləri, viza verilməsi proseduru, viza ərizəsi formasında göstərilməli olan məlumatları, eləcə də viza müraciəti üçün tələb olunan sənədləri təsvir edir.

MM-ə uyğun olaraq, əcnəbi vətəndaş aşağıda göstərilənlərin əsasında adi, tranzit və ya elektron viza ala bilər⁴⁰:

- Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər yaşadığı ölkədə və ya üçüncü ölkədə Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarına şəxsən, yaxud öz nümayəndələri vasitəsilə çap və ya elektron formada viza ərizəsi təqdim edə bilərlər;
- Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş hallarda, əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikası ərazisində viza ala bilərlər. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 326 sayılı, 13 sentyabr 2010-cu il tarixli Fərmanına uyğun olaraq, əcnəbi vətəndaşlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasına gəldikdən sonra bir sıra hallarda Azərbaycanın beynəlxalq hava limanlarının viza şöbələrindən giriş vizaları ala bilərlər:
 - Məsələn, Azərbaycan Respublikasına gələn şəxs Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin, Baş Nazirin, Milli Məclisin Sədrinin, Prezidentin İcra Aparatı Rəhbərinin, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədrinin rəsmi dəvətinə malik olarsa;
 - Müvafiq təsdiqedic sənədlər əsasında ailə üzvünün vəfatı ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasına gələn şəxslər.

MM etibarlı viza ilə ölkədə qalmaq müddətini aşağıdakı kimi müəyyən edir⁴¹:

- Viza turizm məqsədilə verilsə, 30 günədək;
- Viza mədəni və idman tədbirlərində iştirak etmək üçün verilsə 60 günədək;
- Viza elm, təhsil, işlə bağlı, humanitar, tibbi və özəl məqsədlər bağlı verilsə, 90 günədək;
- Viza rəsmi və işgüzar səfərlərə görə verilsə, 180 günədək.

Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi əcnəbinin Azərbaycan Respublikasında olduğu hansı müddətin 30, 60, 90 və ya 180 günü keçmədiyini göstərən müddəaya malik deyil.

Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası arasında Viza Rejiminin Sadələşdirilməsi haqqında bağlanmış Sazişdə (bundan sonra - Viza Rejiminin Sadələşdirilməsi haqqında Saziş) deyilir ki, istər Aİ ÜD ərazisində, istərsə də, Azərbaycan Respublikasının ərazisində ümumi qalma müddəti 180 günlük müddət üzrə 90 gündən artıq olmamalıdır. Benelüks İqtisadi Birliyi Dövlətləri Hökumətləri, Almaniya Federativ Respublikası və Fransa Respublikası arasında ümumi sərhədlərində yoxlamaların tədricən ləğvinə dair 14 iyun 1985-ci il tarixli Şengen Sazişini həyata keçirən Konvensiyanın 11-ci maddəsində göstərilən Avropa İttifaqı təcrübəsində deyilir ki,⁴² qısamüddətli viza “bir və ya bir neçə giriş

⁴⁰ MM-nin 24 maddəsi

⁴¹ MM-in 25, 26, 27, 28-ci maddələri

⁴² Benelüks İqtisadi Birliyi Dövlətlərinin, Almaniya Federativ Respublikası və Fransa Respublikası Hökumətləri arasında ümumi sərhədlərdə yoxlamaların tədricən ləğv edilməsinə dair 14 iyun 1985-ci il tarixli Şengen Sazişini həyata keçirən Konvensiya. *Rəsmi Jurnal L 239, 22/09/2000 P. 0019 – 0062.*

üçün səyahət vizası ola bilər, bu şərtlə ki, nə davam edən vizanın davamiyyət müddəti, nə də ardıcıl səyahətlərin ümumi müddəti birinci giriş tarixindən hər yarımildə üç aydan artıq ola bilməz”.

Viza Rejiminin Sadələşdirilməsi haqqında Sazişin 7-ci maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq viza müraciəti üzrə qərar qəbul edilməsi müddəti ayrı-ayrı hallarda 30 təqvim günü uzadıla bilər, xüsusilə də, ərizə daha diqqətlə yoxlanılmalı olduqda .

MM-in 16.1 və 37.10 maddələrinə əsasən, aşağıdakı hallarda viza verilməsi haqqında vəsatət rədd edilir, əvvəl verilmiş viza isə ləğv edilir:

- Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarının və ictimai asayişin qorunması, vətəndaşların və digər şəxslərin hüquqları və qanuni maraqlarının müdafiəsi tələb etdikdə;
- Şəxsin bəşəriyyət əleyhinə, dünyada sülh və təhlükəsizliyə qarşı cinayətlərdə, müharibə cinayətləri və terrorizm aktlarının törədilməsində iştirakı barədə məlumat olduğu hallarda;
- Şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına qarşı cinayət törədərək həbs olunduğu hallarda, bu həbsin müddəti başa çatmadığı hallarda;
- Şəxs Azərbaycan Respublikasının ərazisindən deportasiya olunduğu hallarda, və onun ölkəyə buraxılmasına məhdudiyət qaldıqda;
- Azərbaycan Respublikasında şəxs arzuolunmaz şəxs kimi tanındığı hallarda;
- Şəxs ölkəyə girişinin bəyan etdiyi məqsədi pozduğu hallarda;
- Şəxs ölkəyə gəlişi, onun məqsədi və ya özü haqda saxta və ya yalan məlumat verdikdə;
- Son üç ildə şəxsin miqrasiya qanunvericiliyini iki və daha artıq pozduğu hallarda.

Viza təqdim olunmasından imtinanın yuxarıda göstərilmiş əsasları, həmçinin Azərbaycan Respublikası ərazisinə daxil olmağın qadağan edilməsi üçün əsaslarıdır. Lakin MM birbaşa viza verilməsindən imtina üzrə konkret əsasları göstərmir (yəni, şəxs natamam sənəd təqdim edərsə, yaxud sənədlər itərsə, və ya səyahətin məqsədi aydın deyilsə və Azərbaycan ərazisində qalmaq üçün tutarlı izahat verə bilmərsə və/və ya sübut təqdim edə bilmərsə).

Yuxarıda göstəriləndi kimi, sözügedən hesabatı hazırlayarkən, Latviyanın Vətəndaşlıq və Miqrasiya Məsələləri İdarəsi Azərbaycan vətəndaşlarının Latviyaya viza müraciətləri barədə məlumat xahiş etmişdir. Latviyanın imtina edilmiş viza ərizələri üzrə statistikasına görə, ümumilikdə, 2015-ci ildə 262 şəxsə viza verilməsi ilə bağlı imtina cavabı verilmişdir:

- 68 müraciətə təqdim olunmuş sənədlərin düzgün olmaması, AB Üzv Dövləti ərazisində qalmaması barədə bəyannamənin etibarlılığına əsaslı şübhənin olması səbəbindən imtina verilmişdir;
- 65 müraciətə səfərin məqsədi barədə təqdim olunmuş məlumatın etibarlılığına şübhənin olması səbəbindən imtina verilmişdir;
- 49 müraciətə ölkədə qalmaq və ya məskunlaşmaq barədə əsaslandırılmış məqsədin bəyan olunmaması səbəbindən imtina verilmişdir.

2016-cı ilin ilk yarısında 54 müraciətdən imtina qeydə alınmışdır ki, bunlardan da 52 müraciətə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşının AB Üzv Dövlətində qalmaq və ya məskunlaşmaq əsaslarının göstərilməməsi səbəbindən imtina olunmuşdur. Əksər hallarda viza verilməsindən imtina edilməsi əsasən şəxsi məsuliyyətdən - bütün lazımi sənəd və

məlumatların Aİ ÜD-in səlahiyyətli diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarına təqdim edilib-edilməməsindən asılıdır.

MM-nin 37.11-ci maddəsinə uyğun olaraq, viza verilməsi haqqında vəsatətə baxılmasında süründürməçiliyə yol verilməsindən və ya vəsatətə baxmaqdan imtina edilməsindən əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər inzibati qaydada və (və ya) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən məhkəməyə şikayət edə bilərlər. MM vizadan imtinaya görə apelyasiya şikayəti etməyi nəzərdə tutmur. Viza ərizəsinin baxılmasına imtina edilməsi barədə şikayət təqdim edilməsi kifayət qədər mürəkkəb prosedur, çünki əcnəbi şəxs inzibati qaydada məhkəməyə şikayət edir.

MM viza müddətinin uzadılması üçün hər hansı müddəə təqdim etmir, *məsələn əcnəbi vətəndaşın fors-major* və ya humanitar səbəblərlə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının ərazisini tərk edə bilməməsi. Avropa İttifaqı səviyyəsində bu cür müddəə Viza Məcəlləsinin 33-cü Maddəsinin 1 və 2-ci bəndlərində verilir və bu müddədə deyilir ki, verilən vizanın etibarlılıq müddəti və / və ya qalmaq müddəti Üzv Dövlətin səlahiyyətli orqanı viza sahibinin fors-major hadisəsini, yaxud humanitar hadisənin səbəbini sübut edən sənəd təqdim etdiyini və buna görə onun vizanın müddətinin bitməsindən qabaq Üzv Dövlətlərin ərazisini tərk edə bilmədiyini hesab etdikdə, uzadılır. Əgər viza sahibi qalmaq müddətinin və ya etibarlılıq müddətinin uzadılmasını əsaslandıran ciddi səbəb təqdim edərsə, verilən vizanın etibarlılıq müddəti və / və ya davamiyyət müddəti uzadıla bilər .

Təvsiyələr

1. Qısamüddətli vizanın ölkəyə bir və ya daha çox giriş üçün səyahət vizası hesab edilməsi, bu şərtlə ki, nə davam edən səfərin müddəti, nə də ardıcıl səfərlərin ümumi müddəti yarım il ərzində birinci giriş tarixindən üç aydan artıq olmamalıdır;
2. Miqrasiya Məcəlləsinə Viza Rejiminin Sadələşdirilməsinə dair Sazişin hər bir pozulması halı haqda hesabatın ekspertlərin Birgə Komitəsinə təqdim olunmasına dair müddəə daxil edilsin. Xarici İşlər Nazirliyi etiraf edir ki, bəzən viza ərizəsinə baxmaq daha uzun müddət çəkir (yəni, üç - altı ay) və bu, Viza Rejiminin Sadələşdirilməsi haqqında Sazişin pozulması sayıla bilər;
3. Qanunvericilikdə vizaların ləğv edilməsi və ya imtina edilməsi səbəblərinin göstərilməsi (artırılması) mümkünlüyünü nəzərə almaq;
4. Avropa Parlamenti və Şurasının Vizaların Rəsmiləşdirilməsinin Sadələşdirilməsi haqqında Məcəlləsin əsasını qoyan 13 iyul 2009-cu il tarixli, 810/2009 sayılı Qərarının 21-ci maddəsinin 1-ci bəndinin müddəasını nəzərə alaraq, Azərbaycan vətəndaşlarına daha az viza imtinası almaq üçün viza ilə bağlı müraciət edən zaman bütün məlumat və sənədləri təqdim etmələri ilə bağlı məlumat verilməsi məsləhət görülür;
5. Əcnəbi vətəndaşın yaşadığı ölkədə Azərbaycan Respublikasının diplomatik nümayəndəlik və konsulluqlarının təqdim etdiyi viza imtinasına qarşı apelyasiya şikayəti təqdim etmək imkanının yaradılması;
6. Viza müddətinin uzadılması haqqında qərarın qanunvericiliyə daxil edilməsi imkanlarının nəzərdən keçirilməsi.

VI. Nəticələr

Hesabatın hazırlanması zamanı əsas müşahidə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikası əmək miqrasiyasının idarə edilməsi üçün hər tərəfli qanunvericilik sistemi yaratmışdır. Ölkə demək olar ki, on il bundan əvvəl Dövlət Miqrasiya Xidmətinin əsasını qoyaraq, 2013-cü ildə Miqrasiya Məcəlləsini qəbul etməklə uzun yol keçmişdir. Buna baxmayaraq, qanunvericilikdə bir sıra məsələlərin dəqiqləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

Diqqət yetirilə biləcək əsas nəticələrdən biri **miqrasiya məsələsinin idarə edilməsi işinə cəlb olunmuş əlaqədar hökumət qurumları arasında əlaqələndirmənin olmamasıdır**. Bunun qanunvericiliyin problemi olmamasına baxmayaraq, bu məsələ yerlərdə qanunvericiliyin lazımı qaydada həyata keçirilməsinə son dərəcə mane olur. DMX və ƏƏSMN təəssüflə etiraf edirlər ki, bu iki qurumun fəaliyyətlərini əlaqələndirmələri və lazımı qaydada məlumat mübadiləsi aparmaları imkanı həmişə olmur. Bu problemin aradan qaldırılması üçün mümkün həlli yolu qanuni miqrasiya sahəsinə müvafiq olan rəsmi koordinasiya orqanının yaradılmasıdır. Bu orqan işçi qrupu görüşləri formasında və ya bütün dövlət qurumları cəlb olunmaqla, sosial tərəfdaşlarla və müşahidəçi qismində beynəlxalq təşkilatlarla birgə (qanuni miqrasiya sahəsində layihələri idarə edən) şura kimi mövcud ola bilər.

Qanuni əmək miqrasiyası qanunvericiliyi ilə bağlı ümumi təklif **qanunvericilikdə qanunun icrasına məsuliyyət daşıyan hökumət orqanının adını göstərməkdən** ibarətdir. Müvafiq qanunun icrasına hansı dövlət orqanının məsuliyyət daşdığı aydın şəkildə göstərilməməsi (sadəcə, əksər normativ sənədlərdə görməyin mümkün olduğu *müvafiq icra hakimiyyəti orqanı termini*) hökumətə haradasa müəyyən çəviklik verir, digər tərəfdən isə bu, hökumət, eləcə də icra hakimiyyəti orqanlarının özləri, həm də qanunvericiliyin əhatə etdiyi fiziki və hüquqi şəxslər üçün çaşdırıcı və yayındırıcı təsirə malik ola bilər.

Əmək miqrasiyasının əsas elementi iş icazəsinin alınmasıdır. Azərbaycan qanunvericiliyi iş icazəsini almaq üçün hansı tələblərin yerinə yetirməsi lazım olduğunu aydın şəkildə göstərir. Əhəmiyyətli, **iş üçün icazə alınması prosedurunun sadələşdirilməsi** və bu zaman iş icazəsinin müddətinin ən çoxu bir ilə qədər məhdudlaşdırılmamasıdır (məsələn, iş icazəsi iş müqaviləsinin faktiki davamiyyət müddəti ilə əlaqələndirilə bilər). Bu zaman iş icazəsi müddətinin uzadılması üçün tələb olunan sənəd sayının azaldılması və əcnəbi vətəndaşa müqaviləsinin müddəti başa çatdıqdan sonra başqa iş axtarması üçün ölkədə qalmağa icazə verməkdən ibarətdir. Bu, əməkçi miqrantlar üçün faydalı şərait yarada bilər, həmçinin dövlət orqanlarının işini yüngülləşdirə bilər.

Əmək miqrasiyası sahəsində daha bir mühüm element əcnəbi işçi kvotasının müəyyən edilməsi prosedurudur. Təklif, **əmək kvotalarının sayının daha şəffaf olmasından və faktiki ehtiyac / tələbatın müəyyənləşdirilməsi üçün prosedurun yaradılmasından** ibarətdir. Mövcud sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ilk addım Hökumətin iqtisadi inkişafı sürətləndirmək üçün müəyyən etdiyi prioritetlər əsasında əmək bazarının real ehtiyacları nəzərə alınmaqla ƏƏSMN tərəfindən Əcnəbilər üçün Əmək Kvotasının Yaradılması Komissiyasına təkliflər verməyə imkan verəcək mexanizmin işlənilməsi hazırlanması ola bilər. Əmək miqrasiyasının tənzimlənməsinin digər bir amili iqtisadi baxımdan idarə olunan miqrasiyanın düzgün tənzimlənməsi üçün, ümumilikdə, **kvota sisteminin səmərəliliyi üzrə tədqiqatın aparılmasıdır**.

Qanuni miqrantların ailə üzvlərinə daha çox hüquq verilməsi, o cümlədən onlara işləmək imkanı yaradılması tövsiyə olunur.

Viza təcrübələrinə dair bütün əsas müddəalar qanunvericilikdə təsbit olunmuşdur. Söhbət Avropa İttifaqı - **Azərbaycan arasında Viza Rejiminin Sadələşdirilməsinə dair Sazişdən gedərkən, siyasətlərin təcrübədə həyata keçirilməsi** problemə çevrilir: beş il ərzində etibarlı olan vizanın verilməsi Azərbaycan üçün hələ də texniki baxımdan mümkün deyil. Bununla belə, həm Aİ, həm də Azərbaycan tərəfindən yerinə yetirmə ilə bağlı problemlər mövcuddur. Gələcəkdə Viza Rejiminin Sadələşdirilməsinə dair Sazişin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması üçün **Azərbaycan vətəndaşı tərəfindən verilən hər bir şikayətə nəzarət edilməsi və bu barədə Aİ tərəfdəşlərinə məlumat verilməsi** məsləhət görülür.

Yekun tövsiyələr Azərbaycanın miqrasiya siyasətinin ümumi istiqamətlərini müəyyənləşdirməyə aiddir. Miqrasiya ilə bağlı **yeni milli strategiya və ya miqrasiya siyasətinin işlənilib hazırlanması konsepsiyası**, əlbəttə ki, ölkə fayda verəcəkdir. Miqrasiya mühiti bu illər ərzində xeyli dəyişmişdir və Hökumət miqrasiya siyasətində rəsmən müəyyən edilmiş prioritetlər siyahısı və tədbirlər planı hazırlayacaqdır. Qanuni miqrasiya və ticarətlə bağlı mobilliyə dair prioritetlər yeni strategiyanın mühüm hissəsini təşkil edə bilər. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Miqrasiya Xidməti 2017-ci ildə öz on illik yubileyini bayram edəcək, bu önəmli tarixə birgə siyasi sənədin qəbul edilməsi tarixi təsadüf edəcəkdir.

Qiymətləndirmə hesabatında əks olunmuş bütün müşahidə və tövsiyələr Azərbaycanda qanuni miqrasiyanın bütün sahələrini əhatə etməyə iddialı deyildir. Bununla belə, müəlliflər inanır ki, təqdim olunmuş tövsiyələrin daha da inkişaf etdirilməsi və geniş surətdə tətbiq olunması Azərbaycanda miqrasiyaya dair qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi və bu sahəyə cəlb olunmuş müvafiq dövlət qurumları və miqrantların özü üçün müsbət nəticələrə gətirib çıxara bilər.

MOBİLƏZE layihəsinin fəaliyyət səviyyəsində qiymətləndirmə hesabatı qanuni və əmək miqrasiyasına dair layihənin II Komponenti üzrə istiqaməti daha da inkişaf etdirə bilər. Bundan əlavə, 2016-cı ilin sentyabr ayında baş tutmuş ekspertlərin səfəri və Azərbaycanda müvafiq dövlət qurumları ilə görüşlər qanuni miqrasiyanın idarə olunması üzrə Hökumətin prioritetlərini daha aydın anlamağa şərait yaratdı. Bu işə öz növbəsində II Komponent üzrə nəzərdə tutulmuş gələcək layihə fəaliyyətlərini daha yaxşı planlaşdırmaq və icra etmək üçün öz müsbət töhfəsini vermişdir.

VII. İstinad mənbələri

Vizaların verilməsinin sadələşdirilməsinə dair Azərbaycan Respublikası ilə Avropa İttifaqı arasında Saziş. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0430\(02\)&from=E](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0430(02)&from=E)

Əmək miqrasiyası sahəsində əməkdaşlıq haqqında və əməkçi miqrantların sosial müdafiəsi haqqında Saziş, MDB Üzv Dövlətlər tərəfindən qəbul edilmişdir. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://cis.mins.by/page.php?id=7742>

MDB ölkələrindən gələn əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqi statusu haqqında MDB Konvensiyası. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://www.e-cis.info/page.php?id=20831>

Benelüks İqtisadi Birliyi Dövlətlərinin, Almaniya Federativ Respublikası və Fransa Respublikası Hökumətləri arasında ümumi sərhədlərdə yoxlamaların təcridcən ləğv edilməsinə dair 14 iyun 1985-ci il tarixli Şengen Sazişini həyata keçirən Konvensiya. Rəsmi Jurnal L 239, 22/09/2000 P. 0019 – 0062.

Təhsil, şagird mübadiləsi, ödənişsiz təlim və ya könüllü xidmət məqsədləri ilə üçüncü ölkə vətəndaşlarının qəbulu şərtlərinə dair Şura Direktivi 2004/114/EC. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:375:0012:0018:En:PDF> saytında tanış olmaq mümkündür.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://en.president.az/azerbaijan/constitution>

Bütün əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqlarının qorunması haqqında Beynəlxalq Konvensiya. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cmw.pdf>

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://www.mlspp.gov.az/en/pages/4/125>

Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsi. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <https://migration.gov.az/images/pdf/2a699048de80e870085a78f6615ff110.pdf>

"Dövlət qulluğu" haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: http://www.commission-anticorruption.gov.az/upload/file/CivilServiceLaw%20_eng_.pdf

"Pasport haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://e-qanun.az/framework/9008>

"Vətəndaşlıq" haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://www.refworld.org/pdfid/3ae6b52717.pdf>

"Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür: <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=3661>

Bir tərəfdən Avropa Birlikləri və onların Üzv Dövlətləri, digər tərəfdən Azərbaycan Respublikası arasında Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişi. Aşağıdakı saytda əldə etmək mümkündür:

http://eeas.europa.eu/archives/delegations/azerbaijan/documents/eu_azerbaijan/eu-az_pca_full_text.pdf

"Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin heyətinin professional inkişafına dəstək" adlı Tvinning layihəsi, Boşluqların Təhlilinə dair Hesabat, 2013

Azərbaycan Respublikası və Avropa İttifaqı və onun İştirakçı Üzv Dövlətlərin arasında Mobillik Tərəfdaşlığı haqqında Birgə Bəyannamə: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/eastern-partnership/mobility-partnerships-visa-facilitation-and-readmission-agreements/docs/azerbaijan_05.12.2013_en.pdf

Bu qiymətləndirmə hesabatının hazırlanması zamanı istifadə məqsədilə bu sənədlərin bəziləri Azərbaycan dilindən İngilis dilinə tərcümə olunmuşdur. Qeyri-rəsmi tərcümə tədqiqat məqsədləri üçün maraqlı tərəflərə mobilaze@icmpd.org poçt ünvanına sorğu göndərilməklə təqdim edilə bilər.

Əlavə I

Azərbaycan Respublikasında qanuni əmək miqrasiyası sahəsində milli qanunvericiliyin icmalı

Bu xülasə Azərbaycan Respublikasında qanuni əmək miqrasiyasını tənzimləyən milli qanunvericiliyin icmalını təqdim edir. Aşağıda göstərilən qanunvericilik sənədləri MOBİLƏZE layihəsinin II Komponenti çərçivəsində milli qanunvericiliyə münasibətdə boşluq, ehtiyac və prioritetlərə dair Azərbaycana və Azərbaycandan Qanuni Miqrasiyanın təhlili üçün əsas təmin etməlidir. Tövsiyələr aparılan əsaslı təhlilin (həm milli qanunvericilik, həm də beynəlxalq təcrübə) nəticəsi kimi irəli sürülmüşdür və bu tövsiyələr: a) İlkin göstəricilərə dair miqrasiya üzrə hesabatda daxil edilmiş b) Layihənin II Komponenti üzrə fəaliyyətlər üçün çərçivə təmin edir.

Qanuni və əmək miqrasiyasına dair qanunvericilik

Azərbaycan Respublikasında miqrasiyaya dair qanunvericilik sisteminə Konstitusiya, milli qanunlar və normativ-hüquqi aktlar, eləcə də beynəlxalq sazişlər daxildir.

Miqrasiya Məcəlləsi 1 avqust 2013-cü il tarixdə (son dəfə 1 fevral 2016-cı il tarixdə düzəliş olunub) qəbul edilmişdir və miqrasiya, o cümlədən qanuni miqrasiya sahəsində əsas normativ-hüquqi aktlardan ibarətdir. Miqrasiya Məcəlləsinin qəbul edilməsi ilə qanuni miqrasiya sahəsində aşağıdakı qanunlar öz qüvvələrini itirmişlər:

- "Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi statusu haqqında" 13 mart 1996-cı il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- "Miqrasiya haqqında" 22 dekabr 1998-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- "Əmək miqrasiyası haqqında" 28 oktyabr 1999-cü il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- "Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzit keçidi qaydaları haqqında" 27 dekabr 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

Konstitusiya və Miqrasiya Məcəlləsi ilə yanaşı, aşağıdakı qanunvericilik aktları qanuni miqrasiya sahəsini tənzimləyir:

"Pasportların verilməsi haqqında" 14 iyun, 1994-cü il tarixli Qanun (2015-ci ildə düzəliş edilib);

"Vətəndaşlıq haqqında" 30 sentyabr, 1998-ci il tarixli Qanun (2015-ci ildə düzəliş edilib);

"Xaricdə yaşayan azərbaycanlılarla bağlı dövlət siyasəti haqqında" 27 dekabr 2002-ci il tarixli Qanun

Əmək miqrasiyası Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq fərman və sərəncamları, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları, habelə beynəlxalq konvensiyalar, (Azərbaycanın tərəf çıxdığı) digər ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər ilə tənzimlənir. Xüsusilə də, "Əmək Miqrasiyası Kvotalarının Müəyyən Edilməsi" Qaydaları əmək miqrasiyası kvotalarını nəzərdə tutur. Kvotaların sayı Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Azərbaycan vətəndaşlarının əmək mobilliyi məsələləri [də Aİ ilə Viza Rejiminin Sadələşdirilməsi haqqında Sazişin müddəaları](#),⁴³ [və Mobillik Tərəfdaşlığının Ümumi Prinsipləri tərəfindən əhatə olunur](#).⁴⁴

Azərbaycan Respublikası əmək miqrasiyası sahəsində aşağıdakı beynəlxalq konvensiyalara qoşulmuşdur:

[Bütün Əməkçi Miqrantların və onların Ailə Üzvlərinin Hüquqlarının Müdafiəsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya \(1999-cu ildə ratifikasiya edilmişdir\)](#);

[Əməkçi miqrantların və onların ailə üzvlərinin hüquqi statusu haqqında MDB Konvensiyası MDB iştirakçı dövlətləri tərəfindən qəbul edilmişdir \(2010-cu ildən qüvvədədir\)](#);

[Əmək miqrasiyası və əmək miqrantlarının sosial müdafiəsi sahəsində əməkdaşlığa dair Saziş, MDB Üzv Dövlətləri \(1996-cı ildən qüvvədədir\) tərəfindən qəbul edilmişdir](#);

Əmək miqrasiyası və əmək miqrantlarının sosial müdafiəsi sahəsində əməkdaşlığa dair Sazişə düzəlişlərin edilməsinə dair MDB Üzv Dövlətləri tərəfindən qəbul edilmiş protokol, (2005-ci ildə imzalanmışdır);

[Avropa İttifaqı, ona üzv dövlətlər və Azərbaycan Respublikası arasında Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlığa dair Saziş](#);

[Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Azərbaycan Respublikası tərəfindən ratifikasiya olunmuş Konvensiyaları və Protokolları](#).

⁴³ Vizalar ikitərəfli sazişə malik olan ölkələr istisna olmaqla bütün xarici və vətəndaşlığı olmayan şəxslərdən tələb olunur. Bundan əlavə, hazırda aşağıdakı ölkələr tərəfindən Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına adi pasport sahibləri üçün birtərəfli qaydada müəyyən müddətə vizasız rejim tətbiq olunur: İran - 15 gün və Türkiyə - 1 ay. Hazırkı ikitərəfli hökumətlərarası sazişlərlə uyğun olaraq vizasız rejim Azərbaycan Respublikası vətəndaşları və dövlətlərin vətəndaşları üçün Xarici İşlər Nazirliyi tərəfindən təsdiq edildiyi kimi qarşılıqlı surətdə tətbiq edilir.

⁴⁴ Həmçinin, qanuni əmək miqrasiyası sahəsində ikitərəfli sazişlər mövcuddur. Azərbaycan Respublikası 2004-cü ildə Azərbaycan ərazisində müvəqqəti işləyən Ukrayna vətəndaşlarının və Ukrayna ərazisində müvəqqəti işləyən Azərbaycan vətəndaşlarının Məşğulluğu və Sosial Müdafiəsinə dair Ukrayna ilə Saziş imzalamışdır. Saziş peşəkar təcrübənin, sosial müdafiə, pensiya hüquqlarının və tibbi sığortanın tanınması prosesinin tənzimləyir. Azərbaycan Moldova, Qazaxıstan, Qırğızıstan və Belarusla miqrasiya sahəsində əməkdaşlıq haqqında analoji ikitərəfli sazişlər imzalamışdır. Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikası Azərbaycan və Türkiyə Hökumətləri arasında işçi qüvvəsinin qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında saziş imzalamışdır.

Əlavə II

Ekspert missiyasının proqramı

5-9 sentyabr 2016-cı il

Bakı, Azərbaycan

Vaxt	Görüşlər
1-ci Gün - Bazar ertəsi - 5 sentyabr	
	Bakıya gəlmə
2-ci gün - Çərşənbə axşamı - 6 sentyabr	
09:30 – 11:00	MSİBM-in Bakı Ofisində əlaqələndirmə görüşü
11:30 – 12:30	Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası
14:00 – 16:00	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi <i>Məşğulluq Siyasəti və Demografiya Şöbəsi</i> <i>Beynəlxalq Əlaqələr Şöbəsi</i>
16:30 – 17:30	"Həyat" Humanitar Dəstək İctimai Birliyi
17:00 – 18:00	Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi nəzdində Elmi-Tədqiqat və Tədris Mərkəzi <i>Əmək Bazarı və Məşğulluq Departamenti</i>
3-cü gün - Çərşənbə - 7 sentyabr	
10:00 – 11:00	Xarici İşlər Nazirliyi <i>Viza Şöbəsi, Konsulluq Departamenti</i>
11:30 – 12:30	Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatının Milli Konfederasiyası <i>Beynəlxalq Əlaqələr və Biznesin İnkişafı Departamenti</i>
15:00 – 17:00	Dövlət Miqrasiya Xidməti <i>Miqrasiya Siyasəti və Hüquqi Təminat Baş İdarəsi</i> <i>Miqrasiya Proseslərinin Tənzimlənməsi Baş İdarəsi</i> <i>Beynəlxalq Əməkdaşlıq İdarəsi</i>
4-ci gün - Cümə Axşamı - 8 sentyabr	
09:30 – 10:30	Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi

	<i>Hüquq Təminat, Ümumi və İR Şöbəsi</i> <i>Avropa Məsələləri Şöbəsi</i>
11:30 - 12:00	Təhsil Nazirliyi <i>Beynəlxalq Əməkdaşlıq İdarəsi</i> <i>Ümumi Təhsil Şöbəsi</i> <i>Akkreditasiya və Nostrifikasiya İdarəsi</i>
14:00 – 15:00	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
15:00 – 17:00	İCMPD Bakı ofisində işlərin yekununa dair yığıncaq
5-ci gün - Cümə Günü - 9 sentyabr	
	Bakıdan yola düşmə

Əlavə III

Məlumat və rəqəmlər

Məlumat və rəqəmlər 2016-cı ilin sentyabr ayında Bakıya ekspert missiyası zamanı Azərbaycanın əlaqədar dövlət orqanları ilə keçirilən görüşlərdə əldə olunmuşdur. Təqdim olunmuş məlumat tədqiqat və təhlil məqsədilə (rəsmi statistikanı Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsindən əldə etmək mümkündür) istifadə etmək, yaxud istinad etmək üçün nəzərdə tutulmayıb, ölkədə miqrasiya (qanuni miqrasiya) ilə bağlı halların ümumi anlayışını vermək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Əhali

Azərbaycan Respublikasında ən böyük doğum səviyyəsi təxminən 1.5% -i qeydə alınmışdır. Əhalinin sayı artmış və təxminən 9.5 milyon nəfərə çatmışdır. Cender balansı aşağıdakı kimi olmuşdur: 114 yeni doğulmuş oğlana 100 yeni doğulmuş qız uşağı. Orta ömür müddəti 75 il təşkil edir.

Əmək bazarı

Azərbaycanda işləyən əhalinin sayı 5 milyon nəfərdir. Hər il təxminən 100.000 nəfər əmək bazarına daxil olur. Rəsmən ümumi işsizlik səviyyəsi 5% təşkil edir. 15 və 29 yaş arası gənclərin işsizlik səviyyəsi 9% təşkil edir. Bəzi milli və beynəlxalq təşkilatlar hesab edirlər ki, rəsmi statistika qeyri-dəqiqdir. Məsələn, şəxsi fermer təsərrüfatları olanlar işsizlik statistikasına daxil edilməmişdir.

Minimum əmək haqqı 105 manat və 2015-ci il üzrə orta əmək haqqı 466 manat olmuşdur. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, milli valyuta 2015-ci ildə neft gəlirlərinin kəskin azalması nəticəsində devalvasiyanın bir neçə mərhələsindən keçmişdir.

Diaspora

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin məlumatına əsasən, dünyada 50 milyon etnik Azərbaycanlı yaşayır. Bunun 36 milyon nəfəri indiki Azərbaycan ərazisində və regionda yerləşən digər ölkələrdə məskunlaşmışdır. Ən çox sayda azərbaycanlı Rusiya Federasiyasında yaşayır, onların Ukraynada sayı 500 min, Belarusda - 10 min, Moldovada - 7 min, Gürcüstanda - 500 mindir.

Qiymətləndirmə hesabatı

Azərbaycan Respublikasında qanuni və əmək miqrasiyası mexanizmlərinin təhlili

Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz, 2016

Təqdim olunmuş hesabat Aİ-nin maliyyələşdirdiyi "Azərbaycanla Yerdəyişmə üzrə Tərəfdaşlığın həyata keçirilməsinə dəstək" (MOBILAZE) layihəsi çərçivəsində işlənilib hazırlanmışdır. Hesabatın məqsədi layihənin II Komponenti üzrə qanuni və əmək miqrasiyası sahəsində olan fəaliyyətləri istiqamətləndirməkdən ibarətdir. Bu məqsədlə, Azərbaycan Respublikasının qanuni və əmək miqrasiyası üzrə milli qanunvericiliyinin müddəaları, eləcə də Azərbaycanın müvafiq dövlət qurumlarının Avropa Birliyi Üzv Dövlətləri ilə əməkdaşlığı çərçivəsində müəyyən etdikləri ehtiyacları təhlil olunmuşdur.

Qiymətləndirmə hesabatı yuxarıda qeyd olunan qanunvericiliyin masaüstü tədqiqi və ilkin təhlilinə, eləcə də ekspert missiyasının Bakı səfəri zamanı müvafiq dövlət qurumları ilə ikitərəfli görüşlərdə əldə edilmiş və sonradan təhlil olunmuş məlumatlara əsaslanır.